

Univerzita Palackého v Olomouci
Právnická fakulta

Michal Uherek

**Podmíněné zastavení trestního stíhání a narovnání jako
formy odklonu v trestním řízení**

Diplomová práce

Olomouc 2012

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma Podmíněné zastavení trestního stíhání a narovnání jako formy odklonu v trestním řízení vypracoval samostatně a citoval jsem všechny použité zdroje.

V Olomouci dne 21. 3. 2012

Michal Uherek

Na tomto místě bych chtěl poděkovat JUDr. Filipovi Ščerbovi, Ph.D. za odborné připomínky a náměty při zpracovávání mé diplomové práce.

Obrovské poděkování věnuji mým rodičům, kteří mne podporovali nejen při psaní této diplomové práce, ale po celou dobu mého studia.

Obsah

Seznam použitých zkratk.....	6
1 Úvod.....	7
2 Odklon v trestním řízení.....	9
2.1 Pojem odklonu	9
2.2 Typy odklonu	10
2.3 Restorativní justice versus retributivní justice.....	12
2.4 Právní úprava odklonů v ČR.....	13
2.4.1 Doporučení Rady Evropy č. R/87/18	13
2.4.2 Druhy odklonů v trestněprávní úpravě v ČR.....	14
2.4.3 Trestní příkaz.....	15
2.4.4 Ústavněprávní východiska.....	15
3 Podmíněné zastavení trestního stíhání	17
3.1 Obecná charakteristika institutu	17
3.2 Zákonné podmínky pro uplatnění podmíněného zastavení trestního stíhání ..	18
3.2.1 Vymezení okruhu trestných činů a jejich právní kvalifikace	19
3.2.2 Souhlas obviněného	20
3.2.3 Doznání obviněného	21
3.2.4 Náhrada škody.....	23
3.2.5 Vydání bezdůvodného obohacení	25
3.2.6 Podmínka dostatečnosti řešení.....	26
3.3 Řízení o podmíněném zastavení trestního stíhání.....	26
3.3.1 Způsob rozhodování	27
3.3.2 Náležitosti rozhodnutí	28
3.3.3 Osvědčení ve zkušební době a zákonná fikce	31
3.4 Opravné prostředky	33
3.4.1 Řádné opravné prostředky	33
3.4.2 Mimořádné opravné prostředky	34
3.5 Podmíněné zastavení trestního stíhání de lege ferenda	35
3.5.1 Změny související s vládním návrhem novely trestního řádu.....	35
3.5.2 Změny související s rekodifikací trestního řádu	36
4 Narovnání.....	37
4.1 Obecná charakteristika institutu	37

4.2	Zákonné podmínky pro uplatnění narovnání	38
4.2.1	Vymezení okruhu trestných činů a jejich právní kvalifikace	39
4.2.2	Souhlas obviněného a poškozeného	39
4.2.3	Prohlášení obviněného o spáchání skutku.....	41
4.2.4	Náhrada škody.....	42
4.2.5	Vydání bezdůvodného obohacení	43
4.2.6	Složení peněžní částky	44
4.2.7	Podmínka dostatečnosti řešení.....	46
4.3	Řízení o schválení narovnání	47
4.3.1	Způsob rozhodování	47
4.3.2	Náležitosti rozhodnutí	49
4.4	Opravné prostředky	50
4.4.1	Řádné opravné prostředky	50
4.4.2	Mimořádné opravné prostředky	50
4.5	Narovnání de lege ferenda	51
4.5.1	Změny související s vládním návrhem novely trestního řádu.....	51
4.5.2	Změny související s rekodifikací trestního řádu	51
5	Dohoda o vině a trestu	52
6	Exkurz do slovenské právní úpravy	54
6.1	Podmíněné zastavení trestního stíhání	54
6.2	Podmíněné zastavení trestního stíhání spolupracujícího obviněného.....	55
6.3	Smír	56
7	Závěr.....	57
	Příloha č. 1	59
	Příloha č. 2	60
	Příloha č. 3	61
	Seznam použitých zdrojů	62
	Shrnutí.....	66
	Summary.....	67
	Klíčová slova	68

Seznam použitých zkratk

TrŘ	Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů
TrZ	Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů
ZSM	Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže), ve znění pozdějších předpisů
ZPMS	Zákon č. 257/2000 Sb., o Probační a mediační službě, ve znění pozdějších předpisů
Ústava	Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění pozdějších předpisů
LZPS	Usnesení č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky, ve znění pozdějších předpisů
Úmluva	Sdělení č. 209/1992 Sb., o sjednání Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a Protokolů na tuto Úmluvu navazujících
Pakt	Vyhláška č. 120/1976 Sb., o Mezinárodním paktu o občanských a politických právech
TrP	Zákon č. 301/2005 Z.z., trestný poriadok, ve znění pozdějších předpisů

1 Úvod

Tématem této diplomové práce je podmíněné zastavení trestního stíhání a narovnání jako formy odklonu v trestním řízení. Tyto instituty byly zavedeny do českého trestního řádu jako odchylky od standardního průběhu trestního řízení, s úmyslem je ve vhodných případech urychlit, snížit zatížení justičních orgánů a nákladů s výkonem justice spojených. Zároveň má být prostřednictvím těchto alternativ nalezen způsob pro odstranění a urovnání konfliktního stavu mezi pachatelem trestného činu a jeho obětí, a to s větší či menší mírou jejich aktivního zapojení.

Diplomová práce se téměř v celém svém rozsahu týká platné právní úpravy institutů v České republice. Tam, kde to považuji za nutné či vhodné, je nastíněna i možná úprava *de lege ferenda*.

Vzhledem k tomu, že oba instituty jsou v právním řádu zakotveny téměř dvacet let, považuji stupeň jejich dosavadního zpracování za dostatečný. S přihlédnutím k pravděpodobným budoucím změnám se samozřejmě otevírá prostor pro nová, resp. doplňující zpracování tématu.

Při psaní této diplomové práce jsem vycházel zejména z analýzy dostupné odborné literatury, komentářů, z článků v odborných časopisech a judikatury, které souhrnně uvádím v seznamu použité literatury. Rovněž jsem využil právní informační systém Codexis academia a internetové zdroje. Z těchto zdrojů jsem se pokusil syntézou již vyslovených názorů a myšlenek vytvořit kompaktní celek, který by srozumitelně představil zvolené téma. Tam, kde jsem to uznal za vhodné, jsem doplnil text též vlastním názorem.

Diplomovou práci jsem rozčlenil do pěti obsahových kapitol. V úvodní části se krátce věnuji obecné charakteristice odklonů v trestním řízení, pojetí trestní justice a rámcovému zakotvení odklonů v České republice. Jádrem diplomové práce je kapitola třetí a čtvrtá, ve kterých je rozebrána platná právní úprava podmíněného zastavení trestního stíhání a narovnání. V páté kapitole je vzhledem k připravované a poměrně zásadní novele trestního řádu stručně popsána dohoda o vině a trestu, jakožto nový institut, zaváděný do trestního řádu po vzoru zahraničních právních úprav. Šestá kapitola je věnována právní úpravě odklonů na Slovensku a jejich srovnání s právní úpravou českou.

Samotné téma této diplomové práce, navíc ve spojení se souvisejícími otázkami, je dosti široké, a proto jej vzhledem ke stanovenému rozsahu ani není možné pojmout vyčerpávajícím způsobem. Z toho důvodu se v této práci zcela záměrně vyhýbám komplexnímu rozboru

odklonů, které lze využít v trestních věcech mladistvých, byť se o nich alespoň částečně zmiňují v kapitole o druzích odklonů v České republice.

2 Odklon v trestním řízení

2.1 Pojem odklonu

Zpracovávání alternativních způsobů trestního řízení do právního řádu je projevem hledání nových forem posuzování trestné činnosti, které by doplnily tradiční, standardní postupy. Rozšiřování možností, jak reagovat na trestné činy, odpovídá subsidiární roli trestního práva, jehož represivní povaha by se měla projevit jen v případech, kdy nepřichází v úvahu jiné řešení.¹ Jednu z takových možností představují odklony.

Pojem odklonu neuvádí ani trestní zákoník ani trestní řád. Není podána ani jednotná, vědecky přesná definice odklonu.² Odklonem v trestním řízení obecně rozumíme zvláštní způsob řízení, alternativní ke standardnímu trestnímu řízení, v rámci něhož je možné trestní věc vyřídit v procesněprávním smyslu stejně plnohodnotně.³ Odklon v trestním řízení je výrazem racionalizace trestní justice, která spočívá ve snaze přesunout řešení části trestních věcí do předrozsudkového stádia, tedy vyřídit věc bez konání trestního řízení v jeho celé, standardní podobě.⁴

Jestliže za standardní průběh trestního řízení považujeme řízení probíhající dle schématu *zahájení trestního stíhání – obžaloba - rozsudek o vině a trestu*, pak v maximálně širokém výkladu lze za odklon považovat veškeré formy reakce státu na trestný čin, které se vymykají tomuto schématu. Z tohoto pohledu by pak odklonem mohlo být i např. postoupení věci jinému orgánu dle § 171 odst. 1 TrŘ nebo fakultativní zastavení trestního stíhání dle § 172 odst. 2 písm. a) TrŘ, které se nepochybně danému schématu vymykají. Pokud však má mít pojem odklonu z hlediska tématu této diplomové práce relevantní význam, pak je třeba jej zúžit.

Odklon má být zejména alternativou, tzn., že zde musí existovat prostor pro uvážení orgánů činných v trestním řízení, zda je možné jej za splnění určitých podmínek aplikovat. Postoupení věci jinému orgánu dle § 171 odst. 1 TrŘ tento prostor neposkytuje, je obligatorní. Státní zástupce nemá právo volby, zda stíhat či nestíhat, neboť výsledky přípravného řízení ukázaly, že nejde o trestný čin.⁵ Proto nepovažuji postup dle uvedeného ustanovení za odklon v užším slova smyslu.

¹ SOTOLÁŘ, Alexander a kol. *Alternativní řešení trestních věcí v praxi*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2000, s. 34 - 34.

² ŠČERBA, Filip. In JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo procesní*. 1. vydání. Praha: Leges, 2010, s. 678.

³ Tamtéž s. 17.

⁴ ŠČERBA, Filip. Odklon jako sankční opatření. *Trestněprávní revue*. 2009, roč. 8, č. 2, s. 33.

⁵ SUCHÝ, Oldřich. Odklon v trestním řízení. *Právník*. 1991, č. 3, s. 254.

Odklon zároveň nesmí být spojen s rozhodnutím o vině a trestu. Dle mého názoru ani nepřímou. Proto za odklon nepovažují ani fakultativní zastavení trestního stíhání dle § 172 odst. 2 písm. a) TrŘ, byť splňuje podmínku alternativy. K postupu dle tohoto ustanovení je státní zástupce motivován jen tím, že trest, k němuž může trestní stíhání vést, je zcela bez významu vedle trestu, který pro jiný čin byl obviněnému již uložen nebo který ho podle očekávání postihne. Státní zástupce tak „rezignuje“ na vlastní řízení, uspokojen pravděpodobným trestem, který bude uložen v jiném trestním řízení. Jestliže má být významným prvkem odklonu předcházení stigmatizaci pachatele, pak postup dle § 172 odst. 2 písm. a) TrŘ tento prvek dle mého nenaplnuje. Oproti tomu postup dle § 172 odst. 2 písm. c) TrŘ by stanoveným kritériím zřejmě vyhověl. Státní zástupce zastavuje řízení proto, že vzhledem k zájmu dotčenému trestným činem, způsobu provedení činu a jeho následku nebo okolnostem, za nichž byl čin spáchán, a také vzhledem k chování obviněného po spáchání činu (snaha po náhradě škody či odstranění škodlivých následků) je zřejmé, že účelu trestního řízení bylo dosaženo.⁶

Na základě uvedených premis tedy vymezují odklon v trestním řízení jako postup, který za určitých podmínek umožňuje orgánům činných v trestním řízení rozhodovat o trestném činu způsobem, který zrychluje a zefektivňuje trestní proces ku prospěchu stran trestního řízení, a to bez vydání stigmatizujícího rozhodnutí o vině a trestu, což má mít v ideálním případě výchovný a resocializační účinek na pachatele.⁷ Výchovné působení buď následuje po rozhodnutí o odklonu (stanovení zkušební doby a dalších podmínek), anebo rozhodnutí o odklonu předchází a stává se tak nutnou podmínkou pro jeho aplikaci. Odklon v užším smyslu musí být nezbytně spojen s principy restorativní justice.⁸

2.2 Typy odklonu

Trestněprávní teorie rozlišuje tři základní typy odklonu, a to:⁹

- a) prostý odklon,
- b) podmíněné upuštění od trestního stíhání,
- c) odklon se společenskou intervencí.

⁶ ŠČERBA, Filip. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. 1. vydání. Praha: Leges, 2011, s. 58.

⁷ ŠÁMAL, Pavel. In MUSIL, Jan a kol. *Kurs trestního práva: Trestní právo procesní*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2007, s. 832.

⁸ ŠČERBA, Filip. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. 1. vydání. Praha: Leges, 2011, s. 52.

⁹ SUCHÝ, Oldřich. Odklon v trestním řízení. *Právník*. 1991, č. 3, s. 251 – 253.

U prostého odklonu dochází k upuštění od trestního stíhání bez návaznosti na splnění dalších podmínek a trestní věc je tím definitivně vyřízena bez dalších následků pro pachatele. Vychází se zde z toho, že pokračování v trestním řízení se jeví být neúčelným a veřejný soudní proces by navíc mohl mít stigmatizující účinky na případného odsouzeného. Tento první typ odklonu je charakteristický tendencí spojit odklon s mimosoudním narovnáním, přičemž narovnání působí jako určitá alternativa trestu.¹⁰ Z platného právního řádu se tomuto druhu odklonu blíží institut narovnání dle § 309 a násl. TrŘ. Za prostý odklon lze považovat i fakultativní zastavení trestního stíhání dle § 172 odst. 2 písm. c) TrŘ.

Druhým typem odklonu je podmíněné upuštění od trestního stíhání, resp. podmíněné zastavení trestního stíhání, které, na rozdíl od výše uvedeného typu, ještě není konečným rozhodnutím. Trestněprávní odpovědnost pachatele tímto rozhodnutím prozatím nezaniká (běží zkušební doba) a po procesní stránce se věc ještě nevymyká definitivně z působnosti orgánů činných v trestním řízení, jelikož v případě nesplnění stanovených povinností je zde jako hrozba stanovena možnost pokračovat v trestním stíhání obviněného. Svou povahou jde tedy o rozhodnutí dočasné, závislé na splnění stanovených zákonných podmínek. Definitivním se stává za předpokladu, že se obviněný osvědčí ve zkušební době. Pak i trestní odpovědnost obviněného zanikne. Z platné právní úpravy lze pod tento typ odklonu zařadit již uvedené podmíněné zastavení trestního stíhání (§ 307 a násl. TrŘ) a též podmíněné odložení podání návrhu na potrestání (§ 179g a násl. TrŘ), které lze za podmínek § 307 užít ve zkráceném přípravném řízení.

Třetím typem odklonu je odklon se společenskou intervencí. Jde o případ zahrnující nestíhání, po němž následuje určitý druh společenské intervence, například projednání věci mimosoudním orgánem, komisí, léčení apod. Po stránce procesní jde o upuštění od trestního stíhání a postoupení věci k projednání mimosoudnímu orgánu. Při použití tohoto typu odklonu dojde k převedení trestní odpovědnosti na odpovědnost společensko – morální nebo administrativní. Z českého trestního práva se tomuto typu odklonu blíží odstoupení od trestního stíhání mladistvého, které může být aplikováno ve spojení s výchovným opatřením v podobě napomenutí s výstrahou dle § 70 odst. 3 ZSM. Soud pro mládež nebo státní zástupce může přenechat takový postih mladistvého zákonnému zástupci, škole či výchovnému zařízení, což lze vnímat jako společenskou intervenci.¹¹

¹⁰ KUCHTA, Josef, VÁLKOVÁ, Helena. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2005, s. 245.

¹¹ ŠČERBA, Filip. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. 1. vydání. Praha: Leges, 2011, s. 49.

Uvedené typové dělení je výrazem širokého výkladu konceptu odklonu. U prvního a druhého typu odklonu se na trestní věci reaguje prostředky trestněprávními, u třetího typu prostředky mimotrestními. Objevuje se však i jiné, užší pojetí odklonu. To je chápáno ve smyslu zjednodušeného řízení, které probíhá v rámci standardního trestního řízení, nikoli již ve smyslu odklonění mimo trestní řízení (např. k vyřízení věci ve správním řízení, před mimosoudním orgánem či komisí).¹²

2.3 Restorativní justice versus retributivní justice

Tradiční trestní justice vycházela z modelu retributivní justice, založené na odplatě a trestu. Dle tohoto modelu se za hlavní oběť považoval stát, jelikož do jeho rukou vložila společnost důvěru v ochranu veřejného zájmu a společenských vztahů před pachateli trestných činů. Stát byl nástrojem kolektivní msty společnosti, který trestal jedince za porušení základních morálních zásad. Konkrétní individuální oběti trestného činu bylo přisouzeno spíše pasivní postavení, takže se na výkonu trestní justice podílela v malém rozsahu, zpravidla jen v souvislosti s uplatněním nároku na náhradu škody. Ani postavení obviněného nebylo v tomto systému ideální. Byla mu sice poskytnuta poměrně široká práva na obhajobu, ale samotné objasnění skutkového stavu zůstávalo primárně povinností orgánů činných v trestním řízení a soudu. Problémy spojené s uplatňováním tohoto modelu vedly k tomu, že vzniklo koncepčně odlišné pojetí, a to model restorativní justice, který se objevuje od 70. let v USA a Velké Británii, v průběhu 80. a 90. let se šíří i zeměmi střední a východní Evropy.¹³ Snahy o vytvoření restorativní justice vycházejí z názoru, že tradiční trestní politika vyčerpala své možnosti a není schopna zabránit růstu kriminality, ani řešit narůstající problémy trestní justice, jako jsou enormní zatížení soudů, nízká účinnost trestů, nedostatečná ochrana obětí aj.¹⁴

Model restorativní justice, na jehož principech jsou postaveny odklony, lze vymezit jako soubor postulátů, cílů a metod, které charakterizují určitý přístup k řešení problematiky zločinnosti. Jedná se o takové pojetí trestní justice, ve kterém jsou hojně zastoupeny prvky zdůrazňující práva obětí trestných činů a ochranu těchto práv, mimosoudní projednávání trestních věcí atd. Na trestný čin je nahlíženo zejména jako na sociální konflikt mezi

¹² KUCHTA, Josef, VÁLKOVÁ, Helena. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2005, s. 246.

¹³ SOTOLÁŘ, Alexander a kol. *Alternativní řešení trestních věcí v praxi*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2000, s. 8.

¹⁴ KARABEC, Zdeněk. *Restorativní justice*. 1. vydání. Praha: IKSP, 2003, s. 8.

konkrétními osobami, a proto je vhodné jej řešit takovou formou, která umožní všem dotčeným osobám podílet se na řešení tohoto konfliktu.¹⁵

Základní principy restorativní justice lze shrnout do několika bodů:¹⁶

- a) zločin nemá být považován za porušení společenského pořádku ani za překročení abstraktních právních a morálních pravidel, ale má být chápán především jako škoda, která byla způsobena oběti a jako hrozba pro bezpečnost společnosti,
- b) reakce na zločin má přispět ke snížení této škody a hrozby,
- c) je třeba vytvořit prostor pro pochopení a uznání viny ze strany pachatele,
- d) pachatel se má aktivně podílet na náhradě způsobené škody a mají mu přitom být zachována všechna práva jako ostatním občanům,
- e) má být zprostředkován styk pachatele s obětí, při kterém se hledají způsoby řešení situace (mediace),
- f) oběť trestného činu nemůže být nucena k vyjednávání s pachatelem o způsobu a rozsahu kompenzace za způsobenou škodu.

Restorativní přístup neznamená absolutní odmítnutí klasických trestních postupů a sankcí, ale jde o jejich vhodné doplnění a rozšíření.¹⁷

2.4 Právní úprava odklonů v ČR

2.4.1 Doporučení Rady Evropy č. R/87/18

Výbor ministrů Rady Evropy přijal dne 17. 9. 1987 doporučení, týkající se zjednodušeného trestního řízení, které obsahuje pět forem vyřizování trestních věcí.

- a) podmíněné zastavení trestního stíhání nebo odložení věci,
- b) zkrácené řízení (písemné řízení provedené bez ústního jednání a končící rozhodnutím podobným rozsudku, jakým je např. trestní příkaz),
- c) narovnání (mediace),
- d) zjednodušené řízení,
- e) uznání viny (guilty plea) a dohodovací řízení (plea bargaining).

Doporučení také obsahuje výzvu státům, aplikujícím princip legality trestního stíhání, aby zavedly a rozšířily výše zmíněné formy vyřizování trestních věcí a byly tak posíleny prvky oportunity na úkor převažující legality.¹⁸

¹⁵ KARABEC, Zdeněk. Možnosti sankční politiky. *Kriminalistika*. 2001, roč. 34, č. 3, s. 172.

¹⁶ Tamtéž.

¹⁷ KUČHTA, Josef, VÁLKOVÁ, Helena. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 1. Vydání. Praha: C. H. Beck, 2005, s. 180.

¹⁸ Tamtéž s. 246.

Toto Doporučení Rady Evropy mělo a má zřetelný význam pro rozvoj právní úpravy odklonů v českém trestním právu.

2.4.2 Druhy odklonů v trestněprávní úpravě v ČR

V českém trestním právu procesním jsou zakotveny čtyři druhy odklonů, a to podmíněné zastavení trestního stíhání (§ 307 a 308 TrŘ), narovnání (§ 309 a násl. TrŘ), podmíněné odložení podání návrhu na potrestání (§ 179g a 179h TrŘ) a odstoupení od trestního stíhání mladistvého (§ 70 ZSM). Podmíněnému zastavení a narovnání se tato diplomová práce věnuje blíže v kapitole třetí, resp. čtvrté. Podmíněné odložení podání návrhu na potrestání je ekvivalentem podmíněného zastavení trestního stíhání s tím rozdílem, že může být použito výhradně ve zkráceném přípravném řízení státním zástupcem, který jím může rozhodnout namísto podání návrhu na potrestání. Tento institut je prozatím posledním a nejmladším odklonem, který byl do trestního řádu zaveden zákonem č. 283/2004 Sb.

Byť tato diplomová práce blíže nepojednává o odklonech v trestních věcech mladistvých pachatelů, je třeba uvést alespoň několik následujících poznámek. U mladistvých pachatelů lze vedle odstoupení od trestního stíhání mladistvého použít též podmíněné zastavení trestního stíhání a narovnání, jak to vyplývá z dikce § 69 ZSM. Vzhledem k neuzavřenosti výčtu tohoto ustanovení je možné u mladistvých použít rovněž podmíněné odložení podání návrhu na potrestání. U všech institutů se užije jejich obecná úprava v trestním řádu, nicméně dalším přistoupivším kritériem je dle § 68 ZSM to,¹⁹ zda je mladistvý připraven nést odpovědnost za spáchaný čin, vypořádat se s jeho příčinami a přičinit se o odstranění škodlivých následků provinění. Mladistvým pachatelům, na rozdíl od dospělých, lze navíc uložit ještě v průběhu trestního řízení (před vyslovením viny rozsudkem) ryze hmotněprávní sankci v podobě výchovných opatření, což představuje zásadní průlom. Je to umožněno § 15 odst. 1 ZSM, avšak dle třetího odstavce je k takovému postupu nutný souhlas mladistvého.²⁰

¹⁹ Ke kritériím § 68 ZSM blíže: ŠČERBA, Filip. K právní úpravě odklonů uplatňovaných v řízení proti mladistvým. *Trestní právo*. 2005, č. 5, s. 16 – 18.

²⁰ ŠČERBA, Filip. Odklon jako sankční opatření. *Trestněprávní revue*. 2009, roč. 8, č. 2, s. 34. Více též SOTOLÁŘ, Alexander. K některým specifikům uplatnění zvláštních způsobů řízení v trestních věcech mladistvých. *Trestněprávní revue*. 2004, č. 3, s. 65 – 71.

V souvislosti s přijetím zákona č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, se odklony v trestním řízení mohou uplatnit nejen vůči fyzickým osobám, ale též právnickým osobám.²¹

2.4.3 Trestní příkaz

Trestní příkaz může vydat samosoudce bez projednání věci v hlavním líčení, jestliže je skutkový stav spolehlivě zjištěn opatřenými důkazy, a to i ve zjednodušeném řízení konaném po zkráceném přípravném řízení. Samosoudce tedy rozhoduje pouze na základě spisu, bez součinnosti stran. Právo obviněného na projednání věci před soudem v řádném procesu je však zachováno, jelikož může podat proti trestnímu příkazu odpor (§ 314g TrŘ). Škála trestů, které mohou být trestním příkazem uloženy, je omezená (§ 314e odst. 2 TrŘ), a navíc jej nelze vydat ve všech případech (§ 314e odst. 5 TrŘ).²²

Trestní příkaz je někdy teorií zařazován mezi odklony v trestním řízení, neboť i v jeho případě jde o fakultativní způsob řešení trestní věci, při kterém dochází k odchýlení od podoby standardního trestního řízení.²³ Z mého pohledu lze s tímto tvrzením do jisté míry souhlasit, nicméně podoba tohoto odchýlení je zcela odlišná, než je tomu u ostatních odklonů. Trestní příkaz je meritorním rozhodnutím, kterým může samosoudce bez součinnosti stran rozhodnout o vině obviněného a o uložení trestu, což vyplývá z § 314f odst. 1 písm. d) TrŘ. Svou povahou se tak blíží odsuzujícímu rozsudku, což nakonec potvrzuje i § 314e odst. 6 TrŘ, a právě z toho důvodu jej nepovažují za odklon v úzkém slova smyslu. V tom je zásadní rozdíl od ostatních odklonů, s jejichž aplikací nejsou spojena rozhodnutí o vině a trestu a na obviněné je dále pohlíženo jako na nevinné (čl. 40 odst. 2 LZPS).

2.4.4 Ústavněprávní východiska

Proti aplikaci odklonů v trestním řízení se objevuje připomínka, že v některých svých aspektech mohou být v rozporu s mezinárodními smlouvami a ústavním pořádkem ČR. V čl. 6 odst. 1 Úmluvy se uvádí: „Každý má právo na to, aby jeho záležitost byla spravedlivě, veřejně a v přiměřené lhůtě projednána nezávislým a nestranným soudem.“ V čl. 14 odst. 1 Paktu se uvádí: „Každý má právo, aby byl spravedlivě a veřejně vyslechnut nezávislým a nestranným soudem, který rozhoduje buď o jeho právech a povinnostech, nebo o jakémkoliv

²¹ JELÍNEK, Jiří, HERCZEG, Jiří. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob: Komentář s judikaturou*. 1. vydání. Praha: Leges, 2012, s. 34.

²² SOVÁK, Zdeněk. In JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou*. 1. vydání. Praha: Leges, 2009, s. 928 – 929.

²³ JELÍNEK, Jiří a kol. *Rozhodnutí ve věcech trestních*. 2. aktualizované a přepracované vydání. Praha: Leges, 2008, s. 71.

trestním obvinění proti němu.“ Též čl. 40 odst. 1 LZPS uvádí: „*Jen soud rozhoduje o vině a trestu za trestné činy.*“ Stejně ustanovení obsahuje i čl. 90 Ústavy.

První námitka se týká práva na veřejné projednání běžným způsobem trestního řízení. Odpověď je zde jednoznačná – toto právo není dotčeno, resp. jsou dány dvě možnosti jeho zachování při aplikaci odklonů. První možnost spočívá v oprávnění obviněného neudělit souhlas s takovým řešením věci (obligatorní podmínka), druhou možností je oprávnění podat stížnost proti rozhodnutí, jímž došlo k užití odklonu.²⁴

Jelikož je umožněno, aby o odklonu rozhodl v přípravném řízení státní zástupce, pak druhá námitka, vzhledem k výše uvedeným ustanovením, se týká právě této otázky. Důvodem námitky může být určité nepochopení účelu odklonů. Při jejich aplikaci se primárně nerozhoduje o vině ani o trestu, ale jen o tom, zda zájem státu na důsledném dovedení procesu až do stádia řízení před soudem může ustoupit zájmu poškozeného, jemuž se dostalo satisfakce a zájmu obviněného, který projevil dostatečně kající postoj i snahu po nápravě.²⁵

Vzhledem k uvedeným argumentům mám za to, že současná právní úprava odklonů vyhovuje mezinárodním požadavkům i ústavnímu pořádku ČR. Za klíčové při řešení vznesených připomínek považuji zakotvení souhlasu obviněného se způsobem vyřízení věci. Udělením souhlasu obviněný přijímá jistá omezení a povinnosti a zároveň se i dobrovolně vzdává klasického průběhu trestního řízení.

²⁴ VANTUCH, Pavel. Podmíněné zastavení trestního stíhání a právo na obhajobu. *Právní rozhledy*. 1997, roč. 5, č. 8, s. 397 – 398.

²⁵ TERYNGEL, Jiří. K některým otázkám podmíněného zastavení trestního stíhání. *Bulletin advokacie*. 1995, č. 9, s. 24.

3 Podmíněné zastavení trestního stíhání

3.1 Obecná charakteristika institutu

Institut podmíněného zastavení trestního stíhání byl do trestního řádu zařazen zákonem č. 292/1993 Sb., a to s účinností od 1. 1. 1994. Tento zákon zakotvil zcela nový § 307 a § 308 TrŘ.²⁶

Smyslem takto pojaté právní úpravy, která je využitelná zejména u typově méně závažných trestných činů se skutkově a právně jednodušším stavem, je napomoci k rychlejšímu a spravedlivějšímu vyřešení trestní věci. Použití se nabízí zejména v situacích, ve kterých je vzhledem k okolnostem případu či osobě pachatele pravděpodobné, že by případným odsuzujícím rozsudkem byl soudem uložen trest nespojený s odnětím svobody nebo podmíněný trest odnětí svobody a osoba obviněná by se v průběhu zkušební doby osvědčila.²⁷

Podstatou tohoto typu odklonu je dočasné zastavení dosud probíhajícího trestního stíhání s tím, že vyhoví-li obviněný zákonem stanoveným podmínkám po určenou zkušební dobu, bude jeho trestní stíhání definitivně zastaveno. Tento zvláštní způsob řízení lze přitom využít jak v řízení před soudem, tak i v přípravném řízení.²⁸ Jádrem řízení není rozhodování o tom, zda byl či nebyl trestný čin spáchán obviněným, a nerozhoduje se ani o uložení trestu. Takové rozhodnutí nezakládá překážku *res iudicata*, proto může být obviněný v případném dalším řízení dle okolností odsouzen nebo zproštěn. V případě odsouzení mu může být uložen jakýkoli zákonem předpokládaný trest.²⁹

Iniciovat tento způsob zvláštního řízení může kterákoliv ze stran trestního řízení. Iniciativa může vzejít i od státního zástupce či soudu, a to zejména v případech, kdy na tuto možnost nebyli účastníci trestního řízení upozorněni, resp. o ní a jejích důsledcích nebyli poučeni.³⁰ Pokud je obviněný zastoupen obhájcem, je především jeho povinností, aby svého klienta upozornil na možnost takového vyřízení věci a seznámil jej s podmínkami, za nichž lze podmíněného zastavení trestního stíhání dosáhnout. V ostatních případech by měly tuto povinnost splnit orgány činné v trestním řízení. Vyšetřovatelé by tak měli činit zejména při

²⁶ ŠČERBA, Filip. In JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo procesní*. 1. vydání. Praha: Leges, 2010, s. 690.

²⁷ SOTOLÁŘ, Alexander a kol. *Alternativní řešení trestních věcí v praxi*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2000, s. 36.

²⁸ ŠÁMAL, Pavel. In MUSIL, Jan a kol. *Kurs trestního práva: Trestní právo procesní*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2007, s. 840.

²⁹ SOTOLÁŘ, Alexander a kol. *Alternativní řešení trestních věcí v praxi*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2000, s. 39.

³⁰ Tamtéž.

prvním výslechu, poté kdykoli do předložení spisu státnímu zástupci s návrhem na podání obžaloby podle § 166 odst. 3 TrŘ. Pokud takto vyšetřovateli nebylo postupováno a státní zástupce po předložení spisu dojde k závěru, že jsou dány podmínky pro podmíněné zastavení trestního stíhání, provede poučení sám. Soud učiní takové poučení při předběžném projednání obžaloby nebo až v hlavním líčení, jestliže podmínky byly naplněny až v tomto stádiu řízení.³¹

3.2 Zákonné podmínky pro uplatnění podmíněného zastavení trestního stíhání

Pro rozhodnutí o podmíněném zastavení trestního stíhání musí být dle § 307 odst. 1 TrŘ splněny kumulativně následující podmínky:

- a) spáchání přečinu,
- b) obviněný projevil souhlas s tímto způsobem vyřízení trestní věci,
- c) doznání obviněného k činu,
- d) obviněný nahradil škodu, pokud byla činem způsobena, nebo s poškozeným o její náhradu uzavřel dohodu, anebo učinil jiná potřebná opatření k její náhradě (resp. vydal bezdůvodné obohacení činem získané, nebo s poškozeným o jeho vydání uzavřel dohodu, anebo učinil jiná vhodná opatření k jeho vydání),
- e) vzhledem k osobě obviněného, s přihlédnutím k jeho dosavadnímu životu a k okolnostem případu lze důvodně takové rozhodnutí považovat za dostačující.

Důležitou roli pro naplnění výše uvedených podmínek pro rozhodnutí o podmíněném zastavení trestního řízení hrají orgány činné v trestním řízení, které v dostatečném rozsahu zjišťují a dokumentují skutkový stav. Řádný popis skutku, pro který se trestní řízení vede, má zásadní význam z hlediska jeho právní kvalifikace a určení, zda lze daný trestný čin zařadit do okruhu těch, u nichž lze odklon aplikovat. Při zjišťování skutkového stavu v potřebném rozsahu mohou využívat orgány činné v trestním řízení veškerých důkazních prostředků, které nabízí § 89 TrŘ. Přitom skutkově i právně musí být objasněny alespoň ty otázky, které se vztahují k jednotlivým podmínkám zahrnutým v § 307 odst. 1 TrŘ. Přednostně a bez důvodných pochybností však musí být zjištěno, že projednávaný skutek, v němž je na základě právní kvalifikace spatřován trestný čin, se stal, a že pachatelem toho trestného činu je obviněný. Rozsah dokazování je tedy oproti standardnímu trestnímu řízení poměrně omezen,

³¹ KOTULAN, Petr a kol. *Výzkum institutu podmíněného zastavení trestního stíhání*. Praha: IKSP, 2006, s. 55 – 58.

a to vzhledem k naplnění smyslu odklonu. Určením minimálních mezí dokazování je však zajištěno to, že v případě pokračování v trestním stíhání obviněného lze i přes určitou časovou prodlevu plynule navázat v dalším dokazování, a poté případně rozhodnout o vině a trestu obviněného.³²

3.2.1 Vymezení okruhu trestných činů a jejich právní kvalifikace

Řízení o podmíněném zastavení trestního stíhání se vede o přečinu. Pod tento pojem lze zahrnout všechny nedbalostní trestné činy a ty úmyslné trestné činy,³³ na něž trestní zákoník stanoví trest odnětí svobody s horní hranicí trestní sazby do pěti let.

Ještě do 31. 12. 2009 se dle § 307 odst. 1 TrŘ vedlo řízení o trestném činu s trestní sazbou nepřevyšující 5 let odnětí svobody. Nový TrZ však zavedl dělení trestných činů na přečiny a zločiny. V reakci na to došlo i k adekvátním změnám obsahu relevantních ustanovení TrŘ, které byly provedeny zákonem č. 41/2009 Sb., účinným od 1. 1. 2010. Tím se pro aplikaci podmíněného zastavení trestního stíhání maximální měrou rozšířil výčet nedbalostních trestných činů, naopak okruh těch úmyslných se vzhledem ke zvýšení trestních sazeb v rámci zpřísnění trestní politiky zúžil.³⁴ Tato legislativní změna však nemusí v reálu znamenat nárůst aplikace tohoto odklonu, jelikož např. nedbalostní usmrcení podle § 143 odst. 3 a 4 TrZ nebo nedbalostní obecné ohrožení podle § 273 odst. 3 a 4 TrZ jsou i přes nedbalostní formu zavinění natolik závažné, že užití odklonu se jeví jako velmi nevhodné.³⁵ Hranice trestní sazby u nedbalostních trestných činů i přes uvedenou kritiku není rozhodující, u úmyslných trestných činů jsou nadále rozhodující trestní sazby stanovené ve zvláštní části trestního zákoníku.³⁶ K modifikovaným trestním sazbám stanoveným pro pachatele, který znovu spáchal zvláště závažný zločin (zvýšení trestní sazby za podmínek § 59 TrZ), pachatele činu spáchaného ve prospěch organizované zločinecké skupiny (zvýšení trestní sazby za podmínek § 108 TrZ) nebo pro mladistvého (snížení trestní sazby za podmínek § 31 odst. 1 ZSM) se nepřihlíží.³⁷

Okruh přečinů, které lze vyřídit podmíněným zastavením trestního stíhání je velmi široký. Již Vantuch ve svém článku, publikovaném v roce 1997 uvedl, že tehdy účinný TrZ

³² SOTOLÁŘ, Alexander a kol. *Alternativní řešení trestních věcí v praxi*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2000, s. 46 – 47.

³³ K pojmům „úmysl“ a „nedbalost“ viz § 15 TrZ, resp. § 16 TrZ.

³⁴ STRÍŽ, Igor a kol. *Trestní zákoník a trestní řád: průvodce trestněprávními předpisy a judikaturou – 2. díl*. 1. vydání. Praha: Linde, 2010, s. 836.

³⁵ ŠČERBA, Filip. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. 1. vydání. Praha: Leges, 2011, s. 61.

³⁶ SOVÁK, Zdeněk. In JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou*. 1. vydání. Praha: Leges, 2009, s. 919.

³⁷ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní řád: Komentář – II. díl*. 6. vydání. Praha: C. H. Beck, 2008, s. 2319.

obsahoval 172 skutkových podstat vyhovujících první zákonné podmínce, což tvořilo téměř 80 % z celkového počtu skutkových podstat. Nový TrZ a následná novelizace TrŘ, oba účinné od 1. 1. 2010, tuto tendenci jen potvrzují.³⁸ Nejčastějšími trestnými činy, pro které se trestní stíhání podmíněně zastavuje, jsou nedbalostní trestné činy spáchané zejména na úseku dopravy a trestné činy proti majetku.³⁹ Výběr těchto trestných činů uvádím v příloze č. 1.

3.2.2 Souhlas obviněného

Souhlasu obviněného je třeba proto, aby se právní úprava podmíněného zastavení trestního stíhání nedostala do rozporu s Úmluvou (článek 6) nebo s Listinou (článek 36, 38 a 40), tedy aby bylo zajištěno právo na spravedlivý proces a též právo domoci se ústního projednání věci před nestranným a nezávislým soudem.⁴⁰

Souhlas obviněného s navrhovaným způsobem vyřízení věci musí být učiněn tak, aby nevzbuzoval jakoukoli pochybnost, zejména s ohledem na náležitosti projevu vůle. Tento úkon je, stejně jako doznání, plně v dispozici obviněného, tudíž nemůže být sdělen například obhájcem obviněného. Je však zásadně nutné, aby byly tyto dva úkony vzájemně odlišeny.⁴¹

Zajištěním a zdokumentováním souhlasu obviněného jsou pověřeny orgány činné v trestním řízení. Souhlas obviněného může být součástí protokolu o výslechu obviněného nebo může být ústně projevový souhlas do protokolu zaznamenán jako samostatný úkon. Lze jej učinit i jakoukoli jinou formou obecně stanovenou pro podání, tj. písemně, v elektronické podobě podepsané elektronicky podle zvláštních předpisů, telegraficky, telefaxem nebo dálnopísem.⁴² Že byl udělen souhlas lze dovozovat i z takového podání vůči orgánům činných v trestním řízení, kterým se obviněný domáhá, aby se v jeho případě aplikoval tento zvláštní způsob řízení.⁴³

V přípravném řízení si souhlas zpravidla opatřuje sám státní zástupce, může jej však opatřit i policejní orgán, vyšetřovatel nebo probační úředník či mediátor,⁴⁴ v řízení před

³⁸ VANTUCH, Pavel. Podmíněné zastavení trestního stíhání a právo na obhajobu. *Právní rozhledy*, 1997, roč. 5, č. 8, s. 393.

³⁹ KOTULAN, Petr a kol. *Výzkum institutu podmíněného zastavení trestního stíhání*. Praha: IKSP, 2006, s. 23.

⁴⁰ Tamtéž s. 32 – 33.

⁴¹ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní řád: Komentář – II. díl*. 6. vydání. Praha: C. H. Beck, 2008, s. 2319.

⁴² § 59 odst. 1 TrŘ.

⁴³ SOTOLÁŘ, Alexander a kol. *Alternativní řešení trestních věcí v praxi*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2000, s. 57.

⁴⁴ Dle § 4 odst. 1 ZPMS vytváří Probační a mediační služba předpoklady k tomu, aby věc mohla být ve vhodných případech projednána v některém ze zvláštních druhů trestního řízení.

soudem soudce, justiční čekatel, vyšší soudní úředník nebo opět probační úředník či mediátor. Souhlas je pak obligatorní součástí trestního spisu.⁴⁵

Zajímavou otázku pokládá Sotolář, a to, zda lze již udělený souhlas vzít zpět. Vzhledem k absenci zákonného ustanovení, které by tuto otázku řešilo, se autor domnívá, že udělený souhlas vzít zpět lze. Pokud by tomu tak být nemělo, je pravděpodobné, že by to zákonodárce upravil. Autor nadto argumentuje právem na spravedlivý proces, tedy možností dosáhnout standardního průběhu trestního řízení. Pro stanovení hraničního momentu k učinění takového úkonu si vypomáhá ustanovením § 163 odst. 2 věty druhé, které zní: „*Souhlas s trestním stíháním může poškozený výslovným prohlášením vzít kdykoliv zpět, a to až do doby, než se odvolací soud odebere k závěrečné poradě.*“

Na rozdíl od institutu narovnání, u podmíněného zastavení trestního stíhání není třeba souhlasu poškozeného k takovému vyřízení věci. Případný nesouhlas poškozeného, který pramení pouze z jeho subjektivního pocitu z nedostatečného uspokojení nároku na náhradu škody nebo z principiálního nesouhlasu s takovým způsobem vypořádání věci, nečiní v tomto směru státnímu zástupci nebo soudu překážku v rozhodnutí podle § 307 odst. 1 TrŘ. To ovšem platí pouze za předpokladu, že jsou splněny podmínky tohoto ustanovení. K nesouhlasu poškozeného však mají orgány činné v trestním řízení vždy přihlížet a zkoumat jeho příčiny.⁴⁶

3.2.3 Doznání obviněného

Doznání obviněného je úkonem, který je plně v jeho dispozici a nelze jej zaměňovat se souhlasem obviněného. Nic však nebrání tomu, aby souhlas i doznání byly obsaženy v rámci jedné procesní výpovědi. Doznání nesmí být ze strany orgánů činných v trestním řízení jakkoli vynucováno (§ 92 odst. 1 TrŘ). Radikální názory hovoří o tom, že již opakované informování o odklonu a podsouvání jeho vhodnosti obviněnému, lze hodnotit jako nepřímé donucování.⁴⁷ Vzniknou – li pochybnosti o dobrovolném a bez nátlaku učiněném doznání, je na státním zástupci (soudu), aby tuto pochybnost odstranil ještě před tím, než o podmíněném zastavení trestního stíhání rozhodne. Zpravidla se pochybnost odstraní nebo potvrdí výsledkem obviněného. Z procesního hlediska musí být doznání získáno přípustným

⁴⁵ SOTOLÁŘ, Alexander a kol. *Alternativní řešení trestních věcí v praxi*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2000, s. 50.

⁴⁶ CÍSAŘOVÁ, Dagmar a kol. *Trestní právo procesní*. 4. aktualizované a přepracované vydání. Praha: Linde, 2006, s. 706.

⁴⁷ FASTNER, Jindřich. Ještě k podmíněnému zastavení trestního stíhání. *Bulletin advokacie*, 1995, č. 1, s. 40. Obdobně též: VANTUCH, Pavel. Podmíněné zastavení trestního stíhání a právo na obhajobu. *Právní rozhledy*, 1997, roč. 5, č. 8, s. 396.

způsobem a zachyceno v takové podobě, aby bylo v řízení použitelné jako důkaz. Musí být učiněno v postavení obviněného a obsaženo v jeho výpovědi v rámci výslechu dle § 91 a násl. TrŘ a řádně zaprotokolováno.⁴⁸

Pokud v rámci trestního řízení nebudou splněny podmínky § 307 odst. 1 TrŘ, pak nelze považovat doznání obviněného za důkaz, který by bylo možno využít v další fázi řízení. Někteří autoři⁴⁹ však nabízí i jiný názor a uvádí, že k doznání obviněného lze v dalším řízení přihlížet jako k důkazu. Důsledkem toho je, že řada obviněných se nedozná v obavě, že by později mohl být tento úkon hodnocen jako důkaz o vině. Uvedený názor je ale menšinový. Domnívám se, že jej nelze připustit zejména proto, že takto získané doznání by bylo z povahy věci nezákonně získaným důkazem a rozhodnutí na něm založené by bylo stíženo procesní vadou, pro kterou by mohlo být rozhodnutí zrušeno. Přiznat takto získanému doznání důkazní hodnotu by bylo také v rozporu se základními zásadami trestního řízení, zejména se zásadou stíhání jen ze zákonných důvodů a právem na řádný a spravedlivý proces. Trestně stíhat lze jen způsobem, který stanoví trestní řád. Úsilí o zjištění pravdy za každou cenu, a to i za cenu porušení zákonných limitů, by vedlo k nezákonnostem, zvláště, svévoli, a proto je nepřípustné. Těchto zásad se nelze vzdát pouze kvůli účelovosti a účelnosti trestního stíhání.⁵⁰ Požadavkem pro odstranění nejistoty panující u otázky doznání je, aby byla přijata zákonná úprava, která by výslovně uvedla, že k takovému doznání se nepřihlíží, anebo úprava dosavadního znění tak, aby se obviněný k činu nedoznával, ale pouze prohlásil, že spáchal skutek, pro který je stíhán (jako u narovnání).⁵¹

Z obsahového hlediska se musí doznání obviněného vztahovat na celý skutek, na všechny skutkové okolnosti, ze kterých orgán činný v trestním řízení shledá naplnění všech zákonných znaků trestného činu. Obviněný tak doznává, že je pachatelem skutku, který se stal, a to v podobě, která mu je kladena za vinu. Doznání se vztahuje i k zákonem předpokládané formě zavinění. Tento úkon obviněného je základem pro rozhodnutí orgánů činných v trestním řízení, nicméně je nezavazuje povinnosti přezkoumat okolnosti případu,

⁴⁸ CÍSAŘOVÁ, Dagmar a kol. *Trestní právo procesní*. 4. aktualizované a přepracované vydání. Praha: Linde, 2006, s. 704.

⁴⁹ tamtéž s. 708.

⁵⁰ JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo procesní*. 1. vydání. Praha: Leges, 2010, s. 124 - 125.

⁵¹ VANTUCH, Pavel. Podmíněné zastavení trestního stíhání a právo na obhajobu. *Právní rozhledy*, 1997, roč. 5, č. 8, s. 396. Ten uvádí, že mírnější podmínka u narovnání byla zvolena zřejmě proto, že měl zákonodárce nepříznivé zkušenosti s podmínkou doznání u podmíněného zastavení. Proto též vyčítá zákonodárci, že při zavedení institutu narovnání zákonem č. 152/1995 Sb., neprovedl adekvátní novelizaci § 307 odst. 1 TrŘ.

zejména provedením výslechu poškozeného nebo opatřením důkazů týkajících se oprávněnosti náhrady a výše škody.⁵²

3.2.4 Náhrada škody

Ustanovení § 307 odst. 1 písm. b) TrŘ je formulováno alternativně a nabízí hned tři možnosti uspokojení nároku poškozeného – náhradu škody, uzavření dohody o náhradě škody nebo učinění jiného potřebného opatření k náhradě škody. Zákon zde neupřednostňuje žádnou z variant, proto je pouze na vůli a dohodě obviněného s poškozeným, jaká alternativa bude zvolena. Vzhledem ke smyslu institutu by však měl obviněný volit takovou možnost, která je pro poškozeného nejvýhodnější. Na druhou stranu by měl poškozený uplatňovat takovou variantu, která je v možnostech a schopnostech obviněného. Obecným pravidlem je, že musí být nahrazena celá škoda a vůči všem poškozeným. Pro účely této podmínky je pojem škody chápán jako škoda způsobená ublížením na zdraví, majetková nebo nemajetková újma (§ 43 odst. 1 TrŘ).⁵³

Jestliže trestní řád vznáší požadavek, aby obviněný nahradil škodu, musí být orgány činnými v trestním řízení zjištěn okruh osob, které přicházejí v úvahu jako poškození (§ 43 odst. 1 TrŘ), respektive zjištěny osoby, které jsou oprávněny uplatňovat práva poškozeného (§ 45 TrŘ). Výše uplatňovaného práva na náhradu škodu se může stát předmětem sporu mezi poškozeným a obviněným, proto přichází v úvahu řešit tento spor v rámci mediačního procesu. Takové řešení může navrhnout kterákoli ze stran, na druhou stranu žádá z nich nesmí být k účasti na mediačním procesu nucena. Výše škody se stanovuje na základě obecné úpravy náhrady škody upravené v občanském či obchodním zákoníku, případně též zákoníku práce. Základem bude škoda vyčíslená poškozeným, její výši by však orgány činné v trestním řízení měly ověřit tak, aby o ní později nevznikaly pochybnosti. Vychází se ze škody zjištěné, nikoli jen z požadavků poškozeného.⁵⁴

Jestliže byla zvolena první varianta, teda faktická náhrada škody, musí být celá škoda poškozenému uhrazena do doby, než bude rozhodnuto o podmíněném zastavení trestního stíhání. To vyplývá z § 307 odst. 3 TrŘ, který říká, že povinnost nahradit škodu ve zkušební době bude obviněnému uložena pouze tehdy, pokud uzavřel dohodu o způsobu náhrady škody s poškozeným. Obviněný poskytuje náhradu škodu zpravidla v průběhu řízení, může ji však uhradit ještě před zahájením trestního stíhání, aby si vytvořil příznivé podmínky pro možnou

⁵² ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní řád: Komentář – II. díl*. 6. vydání. Praha: C. H. Beck, 2008, s. 2320.

⁵³ SOTOLÁŘ, Alexander a kol. *Alternativní řešení trestních věcí v praxi*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2000, s. 58 – 59.

⁵⁴ Usnesení Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 23. 5. 1994, sp. zn. 3 To 380/94.

aplikaci alternativního způsobu řízení a zároveň tak i vyjádřil svůj kající postoj ke spáchanému skutku. Úhrada způsobené škody musí být před orgány činnými v trestním řízení prokazatelná, proto by jako důkaz měla být v trestním spisu založena například kvitance poškozeného, jeho písemné potvrzení, výpis z bankovního účtu o převodu peněžité částky nebo jiné relevantní prostředky prokazující splnění povinnosti obviněného.

Pokud byla jako varianta zvolena dohoda o způsobu náhrady škody, musí být tato dohoda naplněna ve zkušební době, jak je uvedeno v předchozím odstavci. Dohoda může být uzavřena v jakékoli přípustné podobě, avšak s ohledem na prokázání souhlasného projevu stran nad obsahem dohody je vhodné tento úkon zachytit v písemné formě nebo ústně do protokolu.⁵⁵

Interesantní je z pohledu komentované dohody také otázka zajištění. V § 47 odst. 1 TrŘ se uvádí, že existuje - li důvodná obava, že uspokojení nároku poškozeného na náhradu škody bude mařeno nebo ztěžováno, lze nárok až do pravděpodobné výše škody zajistit na majetku obviněného. Proti tomu Šámal uvádí: „*Plnění z uzavřené dohody o náhradě škody nemusí být nutně zajištěno některým zajišťovacím institutem, protože v rozhodnutí o podmíněném zastavení trestního stíhání se obviněnému zpravidla uloží, aby dohodu splnil během stanovené zkušební doby, jinak by mohlo být rozhodnuto o pokračování v trestním stíhání.*“⁵⁶ Dle mého názoru působí § 47 odst. 1 TrŘ ke kritériu náhrady škody subsidiárně. Možnost zajištění nároku je připuštěna, nicméně o její vhodnosti lze v tomto případě polemizovat. Obviněný přistupuje k uzavření dohody dobrovolně, popřípadě sám uzavření iniciuje. Navíc nad ním visí pomyslný Damoklův meč v případě, že by škodu ve zkušební době neuhradil.

Poslední variantou, kterou nabízí § 307 odst. 1 písm. b) TrŘ obviněnému, je učinění jiného potřebného opatření k náhradě škody. Za to lze považovat například uložení peněžité částky určené k náhradě škody do úschovy soudu.⁵⁷ Toto opatření přichází nejčastěji v úvahu, pokud poškozený odmítá přijmout náhradu škody nebo se zdržuje na neznámém místě. Nemožnost faktického předání částky nebo uzavření dohody o náhradě by nemělo bránit obviněnému ve splnění všech zákonných podmínek. Poškozenému je na druhou stranu poskytnuta možnost podat stížnost proti takovému postupu.⁵⁸ Za jiné potřebné opatření k náhradě škody se podle okolností považuje i nahlášení vzniku škody jako pojistné události při

⁵⁵ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní řád: Komentář – II. díl*. 6. vydání. Praha: C. H. Beck, 2008, s. 2321.

⁵⁶ Tamtéž.

⁵⁷ Usnesení Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 31. 10. 1994, sp. zn. 4 To 693/94.

⁵⁸ CÍSAŘOVÁ, Dagmar a kol. *Trestní právo procesní*. 4. aktualizované a přepracované vydání. Praha: Linde, 2006, s. 706.

současném poskytnutí potřebné součinnosti s pojišťovnou (např. u deliktů v dopravě). Škodu pak hradí pojišťovna přímo poškozenému.⁵⁹

Je – li judikaturou přípustněna možnost, aby škodu uhradila poškozenému pojišťovna, je třeba uvažovat i o přípustnosti úhrady jiným subjektem. Přestože zákon takovou možnost nevyklučuje, je třeba dbát při posuzování takového postupu zvláštních kritérií. Orgány činné v trestním řízení by měly zejména zkoumat vztah mezi obviněným a tím, kdo za něj plní jeho povinnost. Při rozhodování o podmíněném zastavení trestního stíhání by měly brát v potaz schopnost obviněného uhradit takto vzniklou pohledávku. Nejdůležitějším aspektem však je, zda bude tímto postupem naplněn účel institutu. Existuje jistá obava, že by obviněný mohl nabýt pocitu nepostižitelnosti, pokud by náhradu škody poskytl například blízký rodinný příslušník. Náprava pachatele k řádnému způsobu života by tak mohla být zmařena. Obdobná obava je sdílena i v případě, kdy je mezi obviněným a poškozeným dobrovolně uzavřena dohoda, kterou se poškozený vzdává svého práva na náhradu škodu. V takových případech je třeba zvážit, zda by vzhledem k okolnostem případu a osobě obviněného nebylo vhodnější, aby zvítězil veřejný zájem na potrestání (důvodem je absence uspokojení soukromých zájmů poškozeného).⁶⁰

Vznik škody z protiprávního jednání obviněného a její následná úhrada není vždy obligatorní podmínkou aplikace podmíněného zastavení. Lze jej použít i v případě, kdy majetková škoda nevznikne.⁶¹ Není rozhodné, zda u takového přečinu způsobení škody není zákonným znakem, nebo ačkoli je, tak v daném případě nebyla způsobena.⁶²

3.2.5 Vydání bezdůvodného obohacení

Novela trestního řádu provedená zákonem č. 181/2011 Sb., účinná od 1. 7. 2011, rozšířila dosavadní znění § 307 odst. 1 TrŘ o povinnost obviněného vydat bezdůvodné obohacení činem získané, nebo s poškozeným o jeho vydání uzavřít dohodu, anebo učinit jiná vhodná opatření k jeho vydání. Zákonodárce použil stejnou konstrukci tří alternativních variant jako u náhrady škody. Motivy k rozšíření § 307 odst. 1 TrŘ vysvětluje důvodová zpráva k výše uvedenému zákonu takto: „*Trestní řád připouští, aby adhezního řízení bylo využito pouze pro rozhodnutí o náhradě majetkové škody vyjádřitelné v penězích. Současný právní stav tedy neumožňuje, aby o nemateriální újmě, popř. o vydání bezdůvodného*

⁵⁹ Usnesení Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 31. 10. 1994, sp. zn. 4 To 693/94.

⁶⁰ SOTOLÁŘ, Alexander a kol. *Alternativní řešení trestních věcí v praxi*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2000, s. 53.

⁶¹ Usnesení Krajského soudu v Ostravě ze dne 22. 1. 1996, sp. zn. 3 To 21/96.

⁶² ŠÁMAL, Pavel. In MUSIL, Jan a kol. *Kurs trestního práva: Trestní právo procesní*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2007, s. 841.

obohacení, bylo rozhodnuto přímo v trestním řízení. Cílem předložené novely je umožnit, aby o náhradě nemajetkové újmy – shodně jako o náhradě majetkové škody – mohlo být rozhodnuto již v průběhu trestního řízení a aby předmětem adhezního řízení mohly být rovněž nároky poškozeného vyplývající z toho, že se trestným činem na jeho úkor pachatel bezdůvodně obohatil.“⁶³

3.2.6 Podmínka dostatečnosti řešení

Při hodnocení, zda je rozhodnutí o podmíněném zastavení trestního stíhání dostatečným řešením, se přihlíží k osobě obviněného, k jeho dosavadnímu životu a k okolnostem případu. U osoby obviněného se hodnotí pozitivní i negativní stránky jeho osobnosti, dlouhodobé chování ve společnosti, chování před spácháním trestného činu a po něm. V potaz je nutno vzít, zda je obviněný osobou mladistvou či blízkou věku mladistvého, recidivistou nebo zmenšeně přičetnou. Hodnotí se rovněž jeho společenský status, rodinné a majetkové poměry. Tyto skutečnosti mohou být zjišťovány ve spolupráci s úředníky Probační a mediační služby. Podkladem pro hodnocení obviněného je například výpis z evidence rejstříku trestů, zprávy od zaměstnavatele, zpráva o pověsti z místa bydliště, lékařské zprávy nebo posudky orgánu sociálního zabezpečení o sociálních a majetkových poměrech obviněného a případně též jeho rodiny.⁶⁴

Okolnosti případu jsou takové skutečnosti, které charakterizují spáchaný čin, jeho společenskou závažnost a jeho vliv na ostatní členy společnosti. Budou vyjádřeny zejména způsobem provedení trestného činu, jeho následky, mírou zavinění pachatele, jeho pohnutkou, prostředím a situací, za nichž k činu došlo, společenskými poměry v době a na místě spáchání činu, mírou rozmáhání se podobných trestných činů, odezvou veřejnosti na spáchaný čin. Tyto skutečnosti je třeba hodnotit jednotlivě i společně s ostatními.⁶⁵

3.3 Řízení o podmíněném zastavení trestního stíhání

Typickým znakem rozhodování o podmíněném zastavení trestního stíhání je jeho dvoufázovost. V první fázi se rozhoduje o vlastním podmíněném zastavení, a to za předpokladu, že byly naplněny všechny podmínky § 307 odst. 1 TrŘ. Toto rozhodnutí má svým způsobem mezitímní povahu a nelze jej vykládat jako rozhodnutí o vině. V druhé fázi se takové rozhodnutí dalším rozhodnutím potvrdí (případně se dle okolností uvedených v §

⁶³ Důvodová zpráva (volební období 2010 – 2014) – 229/0 Vládní návrh zákona kterým se mění zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony.

⁶⁴ ŠÁMAL, Pavel. In MUSIL, Jan a kol. *Kurs trestního práva: Trestní právo procesní*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2007, s. 842.

⁶⁵ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 5. 1. 2011, sp. zn. 3 Tdo 1611/2010.

308 odst. 2 TrŘ uplatní fikce) nebo se nahradí rozhodnutím o pokračování v trestním stíhání.⁶⁶

3.3.1 Způsob rozhodování

Rozhodnout o podmíněném zastavení trestního stíhání může státní zástupce nebo soud. Ze znění § 307 odst. 1 TrŘ vyplývá, že jde o fakultativní způsob řešení věci, na který neexistuje právní nárok. Jeho aplikace tedy záleží pouze na úsudku státního zástupce či soudu a zhodnocení okolností případu. Vzhledem ke smyslu institutu je žádoucí, aby státní zástupce, který se s trestní věcí seznamuje dříve než soud, podchytil případy vhodné k podmíněnému zastavení a snažil se dosáhnout tohoto odklonu před podáním obžaloby.⁶⁷ Státní zástupce tak může učinit v přípravném řízení poté, co je spolehlivě prokázáno splnění všech zákonných podmínek pro tento způsob vyřízení věci. Před samotným rozhodnutím však musí zkoumat, zda tu nejsou dány podmínky pro rozhodnutí o postoupení věci jinému orgánu, zastavení trestního stíhání nebo přerušování trestního stíhání.⁶⁸

Rozhodnutí soudu přichází v úvahu v rámci předběžného projednání obžaloby [§ 188 odst. 1 písm. f)], při hlavním líčení (§ 223a odst. 1), a také mimo hlavní líčení při neveřejném zasedání, nebo při veřejném zasedání, považuje – li to předseda senátu za potřebné (§ 231 odst. 1, 2). S ohledem na to, že podmíněně zastavit trestní stíhání lze jen tehdy, pokud je obviněný stíhán pro přečin, rozhoduje ve fázi řízení před soudem zpravidla samosoudce. Okruh trestných činů, o kterých smí konat řízení, se z velké části kryje s vymezením přečinu.⁶⁹ Z jeho pravomoci jsou vyloučena řízení o nedbalostních trestných činech, u kterých horní hranice trestní sazby převyšuje pět let odnětí svobody. Samosoudce podanou obžalobu předběžně neprojednává (§ 314c odst. 1 TrŘ), podmíněně zastavit trestní stíhání však může již při přezkoumání obžaloby. Později připadá v úvahu i rozhodnutí v hlavním líčení, popřípadě ve veřejném zasedání. Neveřejné zasedání samosoudce nekoná (§ 314b odst. 5). Rozhodování senátem přichází v úvahu zejména u těch trestných činů, o kterých není oprávněn konat řízení samosoudce. Senát bude rozhodovat i tehdy, pokud až na základě senátem provedeného

⁶⁶ SOVÁK, Zdeněk. In JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou*. 1. vydání. Praha: Leges, 2009, s. 919.

⁶⁷ KOTULAN, Petr a kol. *Výzkum institutu podmíněného zastavení trestního stíhání*. Praha: IKSP, 2006, s. 21.

⁶⁸ § 171 až § 173 TrŘ.

⁶⁹ Dle § 314 a odst. 1 TrŘ koná samosoudce řízení o trestných činech, na které zákon stanoví trest odnětí svobody, jehož horní hranice nepřevyšuje pět let.

dokazování dojde ke změně právní kvalifikace skutku na trestný čin, o kterém by jinak mohl konat řízení samosoudce.⁷⁰

Pokud rozhodnutí o podmíněném zastavení trestního stíhání neučinil státní zástupce, může jej učinit soud prvního stupně. Vzhledem k vymezení věcné působnosti krajského soudu v § 17 odst. 1 TrŘ, bude tímto soudem zpravidla okresní soud. Krajský soud, jako soud prvního stupně, může rozhodovat o tomto odklonu v případě, kdy jednal o trestném činu, jehož dolní hranice trestní sazby dle podané obžaloby činila nejméně pět let, ale na základě provedených důkazů došlo k takové změně právní kvalifikace, že o trestném činu bylo možno vést řízení podle § 307 TrŘ.⁷¹

V souvislosti s krajským soudem se naskytá i otázka, zda by mohl rozhodnout o podmíněném zastavení trestního stíhání jako soud odvolací. Šámal uvádí, že s přihlédnutím k § 257 odst. 1 písm. c) TrŘ je takové rozhodnutí v odvolacím řízení nepřijatelné.⁷² Opačný názor vyslovil ve svém rozhodnutí Nejvyšší soud.⁷³ Podle něj je podmíněné zastavení trestního stíhání (i narovnání) v odvolacím řízení z hlediska hospodárnosti i rychlosti řízení nepochybně vhodnějším postupem než vrácení věci soudu prvního stupně s tím, aby tak učinil sám. Přijatelnost těchto rozhodnutí i v odvolacím řízení podle něj naznačuje dikce ustanovení § 265a odst. 1, odst. 2 písm. f) a g) TrŘ, která je označuje za rozhodnutí ve věci samé, vydaná soudem druhého stupně, jež lze napadnout dovoláním. Osobně se přikláním na stranu Nejvyššího soudu, a to zejména z toho důvodu, že uvedený názor bude reflektován v novelizované úpravě § 257 odst. 1 písm. d) TrŘ,⁷⁴ který výslovně umožní odvolacímu soudu vydat taková rozhodnutí.

3.3.2 Náležitosti rozhodnutí

Rozhodnutí o podmíněném zastavení trestního stíhání má formu usnesení. Vedle obecných náležitostí⁷⁵ musí usnesení obsahovat přesný popis skutku a jeho právní kvalifikaci s uvedením zákonných ustanovení, jichž bylo použito. Přesné vymezení skutku je důležité pro určení dosahu právní moci usnesení (určení dosahu rei iudicatae).

⁷⁰ SOTOLÁŘ, Alexander a kol. *Alternativní řešení trestních věcí v praxi*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2000, s. 37 – 49.

⁷¹ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní řád: Komentář – II. díl*. 6. vydání. Praha: C. H. Beck, 2008, s. 2323.

⁷² Tamtéž.

⁷³ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 25. 6. 2003, sp. zn. 6 Tdo 505/2003. Dále též: Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 3. 11. 2010, sp. zn. 3 Tdo 1287/2010.

⁷⁴ Poslanecká sněmovna parlamentu ČR. Sněmovní tisk č. 510. [online]. Dostupný dne 27. 2. 2012 na <<http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=6&CT=510&CT1=0>>.

⁷⁵ § 134 odst. 1 TrŘ

Ve výroku usnesení se dle § 307 odst. 2 TrŘ stanoví zkušební doba na šest měsíců až dva roky. Dvouletá hranice zkušební doby byla stanovena s ohledem na případné další dokazování, pokud by se obviněný neosvědčil. Výraznější časový odstup mezi rozhodnutími by mohl zapříčinit snížení vypovídací hodnoty již provedených nebo dalších důkazů.⁷⁶ Stanovení konkrétní délky zkušební doby závisí na uvážení státního zástupce či soudu, kteří mají současně zhodnotit okolnosti případu a individuálně posoudit obviněného. Zkušební doba počíná právní mocí tohoto rozhodnutí. Dle § 307 odst. 3 TrŘ se obviněnému, který s poškozeným uzavřel dohodu o způsobu náhrady škody nebo dohodu o vydání bezdůvodného obohacení, v rozhodnutí o podmíněném zastavení trestního stíhání uloží, aby škodu v průběhu zkušební doby nahradil nebo aby v této době bezdůvodné obohacení vydal.

Fakultativním výrokem vztahujícím se ke zkušební době, může být uložení přiměřených omezení a povinností směřujících k tomu, aby obviněný vedl řádný život. Taková přiměřená omezení a povinnosti však musí být určitá a kontrolovatelná, jelikož na jejich řádném plnění v průběhu zkušební doby závisí, zda se obviněný osvědčí či nikoli. Omezení a povinnosti mohou mít formu zákazů (zákaz nadměrného požívání alkoholu, zákaz aplikace omamných a psychotropních látek, zákaz návštěv nočních podniků, hraní hazardních her a sázení atd.) nebo také příkazů (řádné plnění vyživovací povinnosti a splacení dlužného, řádná výchova osoby, o kterou je povinen pečovat atd.). Musí být vymezeny tak, aby směřovaly k plnění celého rozsahu stanovené povinnosti. To platí zejména v situacích, kdy stíhaným trestným činem nebyla způsobena škoda, kterou je třeba vypořádat. Pak vhodně formulovaná přiměřená omezení a povinnosti mohou nahradit chybějící výchovný vliv povinnosti k náhradě škody na obviněného.⁷⁷

Ukládaná omezení a povinnosti by měly vždy být v souladu se zásadou proporcionality. Za absolutně nepřípustná jsou považována ta, která by zakazovala určitou činnost (řízení motorových vozidel, výkon určitého povolání), zakázala pobyt na určitém místě nebo stanovila probační dohled. To by bylo nepřiměřeným nahrazováním trestu, což by bylo v přímém rozporu s účelem institutu podmíněného zastavení trestního stíhání, jehož smyslem je vydání rozhodnutí nespojené s výrokem o vině a trestu.⁷⁸

V rámci zkušební doby lze pro aktivní výchovné vedení a pomoc obviněnému využít služeb kvalifikovaných probačních pracovníků. Ti mohou poskytnout obviněnému důležité informace a nasměrovat jej řádnému způsobu vedení života. Mohou doporučit například

⁷⁶ KOTULAN, Petr a kol. *Výzkum institutu podmíněného zastavení trestního stíhání*. Praha: IKSP, 2006, s. 22.

⁷⁷ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní řád: Komentář – II. díl*. 6. vydání. Praha: C. H. Beck, 2008, s. 2326.

⁷⁸ ŠÁMAL, Pavel. In MUSIL, Jan a kol. *Kurs trestního práva: Trestní právo procesní*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2007, s. 843.

vhodný program rehabilitační povahy, sociálního výcviku a výchovy, léčebný program nebo vhodný rekvalifikační program pro získání či rozšíření pracovní kvalifikace. Nemohou jej však k tomuto jakkoli nutit, záleží pouze na dobrovolnosti a případné součinnosti obviněného.⁷⁹

Veškerá případně uložená omezení a povinnosti mají směřovat k tomu, aby obviněný vedl řádný život a splnil podmínky zkušební doby. Podle Šámala znamená vedení řádného života především úplnou bezúhonnost, tzn., že by obviněný neměl být odsouzen za jiný trestný čin, postižen za přestupek, kárné provinění či jiné delikty.⁸⁰ S tímto názorem se do značné míry ztotožňují, ale jistý prostor pro uvážení bych hledal při posuzování přestupků, kárných provinění a jiných deliktů. Dle mého názoru by měla být v případě jejich spáchání ve zkušební době posuzována jejich závažnost, zejména vzhledem k přečinu, pro který bylo trestní stíhání podmíněně zastaveno. Pojem bezúhonnosti bych tedy nevnímal natolik absolutně. Ještě dále jde v obdobném hodnocení Krajský soud v Českých Budějovicích, který uvádí:⁸¹ „Skutečnost, že se obviněný, jehož stíhání pro trestný čin v dopravě bylo podmíněně zastaveno, dopustil ve zkušební době dopravního přestupku, nebude zpravidla sama o sobě stačit k závěru, že obviněný nevedl řádný život a je tak důvod k rozhodnutí podle § 308 odst. 1 TrŘ, že se v trestním stíhání pokračuje. Způsob jeho života ve zkušební době je i v takovém případě třeba důsledně hodnotit ze všech rozhodných hledisek.“

Podstatnou náležitostí usnesení je též odůvodnění a poučení. V odůvodnění usnesení by měl státní zástupce, resp. soud vysvětlit, zda byly naplněny všechny zákonné podmínky, z jakého skutkového stavu při rozhodování vycházel, jakými důkazy je skutkový stav podložen a jakými právními úvahami se řídil. Explicitně by měl být vysvětlen učiněný závěr o dostatečnosti řešení věci a jeho důvody. U stanovené zkušební doby by měla být odůvodněna její délka a v případě, že byla uložena přiměřená omezení a povinnosti, je třeba odůvodnit jejich druh.

V poučení o oprávněném prostředku se uvede, které osoby (s ohledem na procesní stádium) jsou oprávněny podat stížnost, v jaké lhůtě, u kterého orgánu a který orgán o ní rozhodne, a dále že stížnost podaná včas a oprávněnou osobou má odkladný účinek.⁸²

⁷⁹ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní řád: Komentář – II. díl*. 6. vydání. Praha: C. H. Beck, 2008, s. 2323 - 2324.

⁸⁰ ŠÁMAL, Pavel. In MUSIL, Jan a kol. *Kurs trestního práva: Trestní právo procesní*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2007, s. 843.

⁸¹ Usnesení Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 20. 3. 1997, sp. zn. 4 To 183/97.

⁸² SOTOLÁŘ, Alexander a kol. *Alternativní řešení trestních věcí v praxi*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2000, s. 45 – 46.

3.3.3 Osvědčení ve zkušební době a zákonná fikce

O tom, že se obviněný ve zkušební době osvědčil, rozhoduje ten orgán, jenž trestní stíhání v prvním stupni podmíněně zastavil. Podle § 308 odst. 1 TrŘ tak rozhodne, pokud obviněný v průběhu zkušební doby vedl řádný život, splnil povinnost nahradit způsobenou škodu nebo vydat bezdůvodné obohacení a vyhověl i dalším uloženým omezením. Pokud tomu tak nebylo, rozhodne stejný orgán, že se v trestním stíhání pokračuje. Původní rozhodnutí se tímto neruší, je pouze doplněno. Samostatné rozhodnutí o tom, že se obviněný neosvědčil, se nevydává. Pro řešení otázky osvědčení jsou podstatné pouze skutečnosti spadající do zkušební doby. Jestli obviněný vede řádný život, se kontroluje v průběhu celé zkušební doby za případné součinnosti s Probační a mediační službou. Jinak tak činí pověřený pracovník soudu, který je povinen nejméně jednou za šest měsíců vyžadovat opis rejstříku trestů a další podklady pro posouzení, zda obviněný vede řádný život (zprávy z místa bydliště, pracoviště, karta řidiče apod.).⁸³ Trestní řád neobsahuje speciální ustanovení upravující kontrolu obviněného ve zkušební době, proto se analogicky využívá ustanovení § 329 TrŘ týkající se výkonu podmíněného odsouzení.⁸⁴

Pokud bylo rozhodnuto o pokračování v trestním stíhání obviněného, pokračuje se po právní moci rozhodnutí v tom stádiu, kde se předtím skončilo, resp. se naváže na stav řízení před rozhodnutím o podmíněném zastavení.⁸⁵ Pokud má být orgánem rozhodnuto, že se obviněný osvědčil, může se tak stát až po uplynutí celé stanovené zkušební doby. V kontrastu k tomuto stojí rozhodnutí o pokračování v trestním stíhání podle § 308 odst. 1 TrŘ, jelikož to lze učinit i v průběhu zkušební doby, pokud jsou k tomu dány důvody.⁸⁶

Dle § 308 odst. 2 TrŘ platí, že jestliže rozhodnutí nebylo učiněno do jednoho roku od uplynutí zkušební doby, aniž na tom měl obviněný vinu, má se za to, že se osvědčil. Uplynutím jednoho roku od konce zkušební doby tedy nastává zákonná fikce osvědčení. O té se nevydává zvláštní rozhodnutí, pouze se poznamená do spisu. Jejimi podmínkami, které musí být naplněny kumulativně, tedy jsou:⁸⁷

- a) uplynutí doby,
- b) orgán neučinil žádné z rozhodnutí dle § 308 odst. 1 TrŘ,
- c) obviněný nenese vinu.

⁸³ Tamtéž s. 78.

⁸⁴ ŠČERBA, Filip. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. 1. vydání. Praha: Leges, 2011, s. 72.

⁸⁵ KOTULAN, Petr a kol. *Výzkum institutu podmíněného zastavení trestního stíhání*. Praha: IKSP, 2006, s. 16.

⁸⁶ ŠÁMAL, Pavel. In MUSIL, Jan a kol. *Kurs trestního práva: Trestní právo procesní*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2007, s. 844.

⁸⁷ SOTOLÁŘ, Alexander a kol. *Alternativní řešení trestních věcí v praxi*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2000, s. 78 – 79.

- Ad a) V tomto případě musí uplynout celá, usnesením stanovená zkušební doba, a poté také celá lhůta jednoho roku, která počíná běžet od skončení zkušební doby. Zajímavostí je, že fikce osvědčení může nastat, za splnění ostatních podmínek, i tehdy, pokud obviněný nevedl v průběhu zkušební doby řádný život či nerespektoval uložená omezení a povinnosti.
- Ad b) Druhou podmínkou je to, že orgán, který rozhodl o podmíněném zastavení, neučinil v průběhu zkušební doby, po jejím skončení a ani ve lhůtě do jednoho roku po jejím skončení, žádné předpokládané rozhodnutí. Obviněný tak profituje z nečinnosti nebo opomenutí orgánu.
- Ad c) Třetí podmínka stanovuje, že obviněný nesmí nést vinu na tom, že orgán nemohl učinit rozhodnutí podle § 308 odst. 1 TrŘ. Vina by byla na straně obviněného například tehdy, pokud by spáchal další trestný čin, o kterém by bylo nutné rozhodnout předtím, než by mohl orgán vydat definitivní rozhodnutí o podmíněném zastavení, ale do té doby by již uběhla lhůta jednoho roku od skončení zkušební doby. I když je příslušný orgán připraven vydat rozhodnutí, může tak učinit až poté, kdy nabude rozhodnutí o dalším trestném činu právní moci. Je třeba důmyslně dbát na dodržování zásady presumpce nevinu.⁸⁸

Dle § 308 odst. 3 TrŘ nastávají účinky zastavení trestního stíhání právní mocí rozhodnutí o tom, že se obviněný osvědčil, nebo marným uplynutím lhůty jednoho roku po skončení zkušební doby. Tímto se stává rozhodnutí o zastavení trestního stíhání meritorním a konečným a zároveň vytváří překážku věci rozhodnuté. Pro tentýž skutek je nepřipustné vést později trestní stíhání, pokud rozhodnutí o tomto skutku nebylo zrušeno v řízení o mimořádných opravných prostředcích.⁸⁹ Na obviněného se od okamžiku právní moci konečného rozhodnutí (fikce) hledí, jako by nebyl odsouzen. Z toho důvodu nelze obviněnému při případném dalším trestním stíhání pro jiný trestný čin klást za vinu, že dříve spáchal přečin, o kterém bylo trestní stíhání podmíněně zastaveno. Rozhodnutí o podmíněném zastavení tak netvoří překážku tam, kde je pro výkon povolání, podnikání či funkcí vyžadována bezúhonnost.⁹⁰ Na druhou stranu je třeba mít přehled o osobách, o jejichž přečinech bylo rozhodnuto alternativním způsobem. Podmíněné zastavení trestního stíhání se eviduje jako skutečnost významná pro trestní řízení podle zákona č. 269/1994 Sb., o Rejstříku

⁸⁸ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní řád: Komentář – II. díl*. 6. vydání. Praha: C. H. Beck, 2008, s. 2330.

⁸⁹ § 11 odst. 1 písm. f) TrŘ.

⁹⁰ SOTOLÁŘ, Alexander a kol. *Alternativní řešení trestních věcí v praxi*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2000, s. 74 - 75.

trestů. Evidenci podmíněného zastavení trestního stíhání upravuje tento zákon v § 7 a násl. Soudy a státní zástupci mají povinnost neprodleně zasílat Rejstříku zprávy o těchto rozhodnutích a dodatečnou zprávu o osvědčení nebo o pokračování v trestním stíhání. Účelem evidence je, aby se zabránilo tomu, aby u jednoho obviněného byl aplikován tento institut současně (nebo krátce po sobě) ve více případech u různých soudů.⁹¹

Rozhodnutí státního zástupce nebo soudu o tom, že se obviněný osvědčil, nebo že se v trestním stíhání pokračuje, má opět formu usnesení, byť to není v § 308 TrŘ výslovně uvedeno. Náležitostí usnesení o tom, že se obviněný ve zkušební době osvědčil (mimo obecných), je výslovně uvedené osvědčení, odkaz na původní usnesení o podmíněném zastavení a přečin, kterého se to týkalo. U usnesení, z něhož vyplývá, že se obviněný neosvědčil, musí být výslovně uvedeno, že se pokračuje v trestním stíhání. V obou případech by se měl orgán v usnesení vypořádat s důvody svého rozhodnutí a podklady, které jej k němu vedly.⁹²

3.4 Opravné prostředky

3.4.1 Řádné opravné prostředky

Řádným opravným prostředkem proti usnesení o podmíněném zastavení trestního stíhání je stížnost.⁹³ Taková stížnost je trestním řádem výslovně připuštěna jako opravný prostředek proti usnesení podle § 307 odst. 5, ale může také směřovat proti rozhodnutí podle § 308 odst. 4, tedy proti konečnému rozhodnutí týkajícího se podmíněného zastavení.

Stížnost je oprávněn podat vždy obviněný a poškozený, v řízení před soudem i státní zástupce. Stížnost se podává u orgánu, proti jehož usnesení stížnost směřuje, a to do tří dnů od oznámení usnesení, resp. od doručení opisu usnesení. Dle § 307 odst. 5 a § 308 odst. 4 TrŘ má stížnost podaná včas a oprávněnou osobou odkladný účinek.

Obecně lze stížností napadnout usnesení pro nesprávnost některého výroku, pro porušení ustanovení o řízení, které usnesení předcházelo, jestliže toto porušení mohlo způsobit nesprávnost některého výroku usnesení. Obviněný se může podáním stížnosti domáhat pro sebe výhodnějšího postavení, zejména se domáhat kratší zkušební doby nebo požadovat, aby nebyla ukládána přiměřená omezení a povinnosti. Stížností pak může brojit i

⁹¹ KOTULAN, Petr a kol. *Výzkum institutu podmíněného zastavení trestního stíhání*. Praha: IKSP, 2006, s. 17.

⁹² SOTOLÁŘ, Alexander a kol. *Alternativní řešení trestních věcí v praxi*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2000, s. 77.

⁹³ Dle § 141 odst. 2 TrŘ lze usnesení soudu a státního zástupce napadnout stížností jen v těch případech, kde to zákon výslovně připouští a jestliže rozhodují ve věci v prvním stupni.

proti nesplnění podmínek § 307 odst. 1 TrŘ. Například, že neposkytl souhlas s takovým způsobem vyřešení věci, usnesení se týká skutku, ke kterému se nedoznal aj.

Stížnost bude poškozeným podána zejména tehdy, pokud vzhledem k osobě obviněného a okolnostem případu nebude z principu souhlasit s tímto alternativním způsobem vyřízení věci, a to ani v situaci, kdy je zde předpoklad plného uspokojení jeho nároku na náhradu škodu. Jiným důvodem podané stížnosti může být fakt, že se poškozený cítí být nedostatečně odškodněn, ale proti samotnému způsobu vyřízení věci nic nenamítá.

Státní zástupce je oprávněn podat stížnost ve prospěch i neprospěch obviněného. Učiní tak, má – li za to, že nebyly splněny podmínky pro takový způsob vyřízení věci. Jinak může podat stížnost i co do délky zkušební doby nebo co množství a oprávněnosti přiměřených omezení a povinností.⁹⁴

3.4.2 Mimořádné opravné prostředky

Pravomocné rozhodnutí o podmíněném zastavení trestního stíhání může být napadeno i mimořádnými opravnými prostředky, kterými jsou dle § 277 a násl. TrŘ obnova řízení, dle § 266 a násl. TrŘ stížnost pro porušení zákona, a dovolání dle § 256a a násl. TrŘ.

Obnova řízení je přípustná jen proti taxativně uvedenému okruhu pravomocných rozhodnutí v § 277 TrŘ. Pravomocné usnesení o podmíněném zastavení trestního stíhání je jedním z nich. Obnova řízení je přípustná jak proti usnesení soudu, tak proti usnesení státního zástupce, a to za předpokladu, že najevo vyšly skutečnosti nebo důkazy dříve neznámé, které by mohly samy o sobě nebo ve spojení se skutečnostmi a důkazy známými už dříve vést k závěru, že důvody k takovému rozhodnutí tu nebyly, a že je na místě v řízení pokračovat. Podle ustanovení § 278 odst. 2 a 3 TrŘ lze z uvedených důvodů povolit obnovu i v případě, že ještě nenastaly skutečnosti uvedené v § 308 odst. 3 TrŘ. Obnovou tak lze brojit nejen proti konečnému usnesení o osvědčení, ale i proti prvotnímu (mezitímnímu) usnesení. Platná právní úprava tak připouští obnovu řízení i v průběhu zkušební doby podmíněného zastavení trestního stíhání. Návrh na obnovu řízení mohou podat jen oprávněné osoby, v neprospěch obviněného tak může učinit jen státní zástupce.⁹⁵ Okruh je tak omezen na osobu obviněného a státního zástupce.

Stížnost pro porušení zákona je oprávněn podat pouze ministr spravedlnosti. Stížnost pro porušení zákona směřuje dle § 266 odst. 1 TrŘ proti pravomocnému rozhodnutí soudu nebo státního zástupce, jímž byl porušen zákon nebo které bylo učiněno na podkladě vadného

⁹⁴ SOTOLÁŘ, Alexander a kol. *Alternativní řešení trestních věcí v praxi*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2000, s. 62 - 71.

⁹⁵ § 280 odst. 1 a 2 TrŘ.

postupu řízení. Věcně příslušný k takové stížnosti je Nejvyšší soud ČR. Ministr spravedlnosti může, shledá – li porušení zákona, podat stížnost proti pravomocnému usnesení o podmíněném zastavení trestního stíhání (a to i v průběhu zkušební doby), a také proti pravomocnému usnesení o osvědčení nebo o pokračování v trestním stíhání. Podle § 267 odst. 1 TrŘ musí vždy uvést, zda ji podává ve prospěch nebo v neprospěch obviněného.

Dovolání se od předešlých mimořádných opravných prostředků odlišuje tím, že jím lze brojit pouze proti pravomocnému rozhodnutí soudu, nikoli státního zástupce. Dovoláním lze napadnout pravomocné rozhodnutí ve věci samé, jestliže bylo rozhodnuto ve druhém stupni a zákon to připouští. Ustanovení § 265a odst. 2 TrŘ uvádí výčet rozhodnutí, které považuje za rozhodnutí ve věci samé, a mezi nimi uvádí též pravomocné usnesení o podmíněném zastavení trestního stíhání. Může - li dovolání směřovat pouze proti rozhodnutí soudu druhého stupně, bude tomu tak za situace, kdy usnesení v prvním stupni vydal soud a byla proti němu podána stížnost, kterou projednal a rozhodl odvolací soud.

3.5 Podmíněné zastavení trestního stíhání de lege ferenda

3.5.1 Změny související s vládním návrhem novely trestního řádu

Vládní návrh,⁹⁶ jehož účinnost je navržena ke dni 1. 7. 2012, vkládá do § 307 TrŘ nový odstavec druhý. Podle něj, bude – li to odůvodněno povahou a závažností spáchaného přečinu, okolnostmi jeho spáchání anebo poměry obviněného, bude moci být použito tohoto odklonu pouze tehdy, pokud obviněný splní zákonné podmínky uvedené v odstavci 1 a zaváže se, že se během zkušební doby zdrží určité činnosti, v souvislosti s níž se dopustil přečinu, nebo složí na účet soudu a v přípravném řízení na účet státního zastupitelství peněžitou částku určenou státu na peněžitou pomoc obětem trestné činnosti. Pouze pro účely tohoto druhého odstavce se mění i zkušební doba, která může být stanovena až na pět let. Pokud se obviněný proviní proti podmínkám zkušební doby, může být ve výjimečných případech rozhodnuto o jejím prodloužení. Doba prodloužení však nesmí překročit pětiletou hranici.

Důvodová zpráva k tomuto návrhu uvádí,⁹⁷ že dopravní delikty tvoří značný podíl na celkové sumě stíhaných trestných činů. V současnosti státní zástupce resp. soud nemůže využít tohoto typu odklonu, pokud se domnívá, že povaha spáchaného skutku a osobnost pachatele odůvodňuje vyloučení pachatele z provozu na pozemních komunikacích, přestože ostatní podmínky pro uplatnění tohoto typu odklonu by splněny byly. Není totiž možné

⁹⁶ Poslanecká sněmovna parlamentu ČR. Sněmovní tisk č. 510. [online]. Dostupný dne 27. 2. 2012 na < <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=6&CT=510&CT1=0> >.

⁹⁷ Obdobně: ŠCERBA, Filip. Odklon jako sankční opatření. *Trestněprávní revue*. 2009, roč. 8, č. 2, s. 35.

omezit výkon činnosti pachatele cestou uložení přiměřeného omezení podle § 307 odst. 4 TrŘ, neboť by v podstatě šlo o nepřímé uložení trestu zákazu činnosti, což současná praxe neumožňuje.⁹⁸ Zakotvení možnosti dobrovolně se zdržet výkonu určité činnosti (vzdání se řídičského oprávnění) by proto mělo přispět k rychlejšímu vyřizování případů tohoto typu.

Jestliže chtěl zákonodárce navrhovanou úpravou primárně cílit na pachatele dopravních deliktů (což vyplývá z důvodové zprávy), pak mi není zcela jasné zakotvení alternativy v podobě možnosti složit peněžitou částku. Pokud by totiž skutečně zamýšlel „odebrat“ řídičská oprávnění, neposkytoval by možnost „vykoupení se“. Globálně však vnímám navrhovanou změnu jako pozitivum a rozšíření možnosti užívání odklonu.

Obdobná změna dopadá i na podmíněné odložení podání návrhu na potrestání.

3.5.2 Změny související s rekodifikací trestního řádu

Věcný záměr rekodifikace trestního řádu⁹⁹ počítá s převzetím dosavadní osvědčené úpravy podmíněného zastavení trestního stíhání. Vedle toho navrhuje zavedení tzv. podmíněného zastavení trestního stíhání s dohledem. Tento zvláštní druh odklonu vznikne spojením podmíněného zastavení trestního stíhání, avšak s prodloužením horní hranice délky zkušební doby na 3 roky, a dohledu probačního úředníka, který bude vykonáván za stejných podmínek jako je tomu u dohledu v ostatních případech (§ 49 - § 51 TrZ).

⁹⁸ Usnesení Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 25. 9. 1997, sp. zn. 4 To 770/97.

⁹⁹ Ministerstvo spravedlnosti ČR. Věcný záměr zákona o trestním řízení soudním. [online]. Dostupný dne 27. 2. 2012 na < <http://portal.justice.cz/Justice2/MS/ms.aspx?j=33&o=23&k=4980&d=281460>>.

4 Narovnání

4.1 Obecná charakteristika institutu

Institut narovnání byl do českého trestního řádu zaveden novelou z roku 1995. Konkrétně se tak stalo zákonem č. 152/1995 Sb., jehož účinnost byla stanovena ke dni 1. 9. 1995. Narovnání upravuje trestní řád v §§ 309 – 314. Institut narovnání byl zaveden do trestního řádu coby jedno z opatření vycházející z Doporučení Rady Evropy č. R (87) 18 ze dne 17. 9. 1987 o zjednodušení trestního řízení.

Z důvodové zprávy k zákonu č. 152/1995 Sb., vyplývají tři hlavní důvody pro zavedení narovnání – snížení přetížení soudů, rychlejší rozhodování věci ve vhodných případech a posílení dekriminalizace protispolečenských deliktů. Vyřízení věci tímto odklonem bude zpravidla rychlejší, ale nemusí tomu tak být vždy. I řízení o schválení narovnání může být zdlouhavé a časově náročné, a to vzhledem k požadovaným náležitostem a možným potížím s jejich posouzením. Rovněž uvedený pojem dekriminalizace není v případě narovnání úplně vhodný a lze uvažovat o jeho nahrazení pojmem depenalizace. Je – li pojem dekriminalizace spojen s otázkou rozsahu trestního bezpráví, rozsahem trestního práva a pojem depenalizace s možnými účinky trestního práva na obviněného, pak v pozadí institutu narovnání není myšlenka dekriminalizace, nýbrž myšlenka depenalizace. Jednání, u nichž jde o narovnání, zůstávají stále prohlášena za trestné činy. Co se však změnilo, jsou právní následky se spácháním trestných činů, u nichž je možné narovnání, spojené. Jde tedy o ústup od klasického trestání.¹⁰⁰ Vychází se z toho, že trest není vždy nejlepší formou reakce státu na porušení práva. Odstrašující účinek trestu nemusí být dostatečný, zpřísnění trestů nemusí vést ke snížení kriminality a recidivy.¹⁰¹

Podstatou narovnání je vzájemná interakce mezi státem, pachatelem a poškozeným, přičemž role poškozeného je mnohem výraznější, než u podmíněného zastavení trestního stíhání. Mezi státem a obviněným dochází svým způsobem k uzavření neformální dohody, jejímž obsahem je definitivní zastavení trestního stíhání v případě, že obviněný splní zákonem požadované podmínky. Vztah mezi obviněným a poškozeným je více faktického charakteru a spočívá v aktivním chování obou stran. Obviněný nahrazuje majetkovou či nemajetkovou újmu, případně činí jiné potřebné úkony k urovnání vztahu s poškozeným, poškozený naproti

¹⁰⁰ NEZKUSIL, Jiří. Narovnání jako forma odklonu. *Právník*, 2007, č. 10, s. 1095 – 1096.

¹⁰¹ CÍSAŘOVÁ, Dagmar, ČÍŽKOVÁ, Johana. Několik poznámek k otázce narovnání jako zvláštního způsobu řízení, ratio legis a vztah k předpisům práva občanského. *Trestní právo*, 1998, č. 6, s. 11.

tomu poskytuje potřebnou součinnost. Vztah mezi státem a poškozeným je poměrně formální, a spočívá v poměřování veřejného a soukromého zájmu a upřednostnění jednoho z nich.

V českém trestním procesu se přednostně uplatňuje zásada legality, z níž vyplývá, že orgány činné v trestním řízení stíhají všechny trestné činy, o kterých se dozví, bez ohledu na druh zájmů, které mohou být trestným činem zasaženy. Obecně se má za to, že spácháním trestného činu je vždy dotčen veřejný zájem. Je – li však vedle veřejného zájmu zasažena mnohem výrazněji soukromá sféra, vytváří se zde prostor pro uplatnění institutu narovnání. Stát nemá na postihu pachatele výraznější zájem, neboť trestný čin má spíše podobu sporu mezi obviněným a poškozeným.¹⁰² Narovnání je pak rychlým a procesně ekonomickým způsobem reakce státu na spáchaný trestný čin, při němž jsou účinně chráněna práva poškozených.¹⁰³

Institutu narovnání lze využít u typově méně závažných trestných činů se skutkově a právně jednodušším stavem, a to jak v řízení před soudem, tak i v přípravném řízení. Od zavedení institutu narovnání až do 31. 12. 2001 bylo svěřeno rozhodování o schválení narovnání pouze soudu. Zásadní změnu v tomto ohledu však přinesla novela trestního řádu provedená zákonem č. 265/2001 Sb., účinná od 1. 1. 2002. Ta umožnila státnímu zástupci rozhodovat o schválení narovnání v přípravném řízení. Do této změny figuroval státní zástupce pouze jako navrhovatel takového způsobu vyřešení věci, samostatně o narovnání, resp. o zastavení trestního stíhání rozhodnout nemohl. Při koncipování novelizované úpravy vycházel zákonodárce ze zahraničních právních úprav, které běžně svěřují rozhodování v přípravném řízení státnímu zástupci. Efektem této změny mělo být snížení zatížení soudů prvního stupně a urychlení vyřizování vhodných trestních věcí.¹⁰⁴

4.2 Zákonné podmínky pro uplatnění narovnání

Pro rozhodnutí o schválení narovnání a zastavení trestního stíhání musí být dle § 309 odst. 1 TrŘ kumulativně splněny následující podmínky:

- a) obviněný je stíhán pro přečin,
- b) obviněný i poškozený projevíli souhlas s tímto způsobem vyřízení trestní věci,
- c) obviněný prohlásí, že spáchal skutek, pro který je stíhán, a nejsou důvodné pochybnosti o tom, že jeho prohlášení bylo učiněno svobodně, vážně a určitě,

¹⁰² VANTUCH, Pavel. Narovnání v trestním řízení a právo na obhajobu. *Právní rozhledy*, 1998, č. 8, s. 393.

¹⁰³ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní řád: Komentář – II. díl*. 6. vydání. Praha: C. H. Beck, 2008, s. 2332 - 2336.

¹⁰⁴ SOVÁK, Zdeněk. In JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou*. 1. vydání. Praha: Leges, 2009, s. 923.

- d) obviněný uhradí poškozenému škodu způsobenou přečinem nebo učiní potřebné úkony k její úhradě, případně jinak odčiní újmu vzniklou trestným činem (resp. vydá bezdůvodné obohacení získané přečinem nebo učiní jiná vhodná opatření k jeho vydání),
- e) obviněný složí na účet soudu nebo v přípravném řízení na účet státního zastupitelství peněžní částku určenou konkrétnímu adresátovi k obecně prospěšným účelům, a tato částka není zřejmě nepřiměřená závažnosti přečinu,
- f) vzhledem k povaze a závažnosti spáchaného činu, k míře, jakou byl přečinem dotčen veřejný zájem, k osobě obviněného a jeho osobním a majetkovým poměrům lze považovat takový způsob vyřízení věci za dostačující.

4.2.1 Vymezení okruhu trestných činů a jejich právní kvalifikace

Obdobně jako u podmíněného zastavení trestního stíhání se i u narovnání vede řízení o přečinu. Řízení o schválení narovnání lze tedy vést o všech nedbalostních trestných činech a těch úmyslných trestných činech,¹⁰⁵ na něž trestní zákoník stanoví trest odnětí svobody s horní hranicí trestní sazby do pěti let. K modifikovaným trestním sazbám stanoveným pro pachatele, který znovu spáchal zvláště závažný zločin (zvýšení trestní sazby za podmínek § 59 TrZ), pachatele činu spáchaného ve prospěch organizované zločinecké skupiny (zvýšení trestní sazby za podmínek § 108 TrZ) nebo pro mladistvého (snížení trestní sazby za podmínek § 31 odst. 1 ZSM) se nepřihlíží.¹⁰⁶

4.2.2 Souhlas obviněného a poškozeného

Trestní řád ve svém § 309 odst. 1 vyžaduje vedle souhlasu obviněného k řízení o schválení narovnání též souhlas poškozeného. Do požadavku souhlasu poškozeného zákonodárce vtělil jednu z hlavních podstat narovnání, a to aktivní zapojení obou subjektů do procesu nalézání oboustranně přijatelného řešení, kterým dojde k vypořádání a urovnání vzájemných vztahů narušených trestným činem. Takový postup má psychologický efekt zejména u poškozeného, který se svou aktivní účastí může dočkat vedle náhrady škody též určité morální satisfakce od obviněného, například formou osobní omluvy.¹⁰⁷ Záleží však pouze na poškozeném, zda bude mít vůbec zájem na takovém vyřešení věci. Jeho postoj se bude do jisté míry odvíjet od aktivity obviněného, jelikož tu by měl v první fázi vyvíjet právě on a kontaktovat poškozeného. V tomto kroku se narovnání projevuje i jako významný

¹⁰⁵ K pojmu „úmysl“ a „nedbalost“ viz § 15 TrZ, resp. § 16 TrZ.

¹⁰⁶ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní řád: Komentář – II. díl*. 6. vydání. Praha: C. H. Beck, 2008, s. 2338.

¹⁰⁷ Tamtéž s. 2335 – 2336.

prostředek trestní prevence. Pachatel je zde vtažen do problémů poškozeného, aby si uvědomil závažnost a dopad všech negativních důsledků spáchaného trestného činu na poškozeného a aby byl motivován aktivně se podílet na jejich odstranění. Na druhou stranu poškozeného nelze nutit k tomu, aby souhlasil s narovnáním, a to ani za situace, kdy mu byla obviněným nahrazena škoda v celém rozsahu. Absenci jeho souhlasu nelze nahradit žádným jiným úkonem, a proto v trestním řízení nelze postupovat podle § 309 a násl. TrŘ, byť by byly ostatní předpoklady pro použití odklonu splněny.¹⁰⁸

K zajištění a zadokumentování obou souhlasů jsou povolány orgány činné v trestním řízení. Souhlas obviněného i poškozeného musí být učiněn tak, aby nevzbuzoval pochybnosti. Ústně projevený souhlas obviněného a poškozeného, pokud již není součástí výsledku obviněného podle § 91 a násl. TrŘ, resp. výsledku poškozeného jako svědka podle § 97 a násl. TrŘ, se zaznamená do protokolu. Souhlas lze vyjádřit i jinou formou splňující obecná ustanovení o náležitostech podání (§ 59 odst. 1 TrŘ). Lze tedy učinit též písemně, v elektronické podobě podepsané elektronicky podle zvláštních předpisů, telegraficky, telefaxem nebo dálnopisem. Trestní řád též umožňuje obviněnému a poškozenému udělit souhlas v rámci výsledku podle § 310. Jedná se o výsledek *sui generis*, zaměřený jen ke splnění podmínek pro schválení narovnání.¹⁰⁹

Poškozeným je podle § 43 odst. 1 TrŘ ten, komu bylo trestným činem ublíženo na zdraví, způsobena majetková nebo nemajetková újma, nebo ten, na jehož úkor se pachatel trestným činem obohatil. Potom v situacích, kdy byla trestným činem způsobena škoda více osobám, je třeba, aby souhlas s narovnáním daly všechny tyto poškozené osoby. Obecně je tedy vyžadován souhlas všech poškozených, byť podle některých názorů by měl být okruh poškozených omezen pouze na ty, kteří uplatnili nárok na náhradu škody a zároveň byli deliktem bezprostředně postiženi. U poškozených právnických osob si státní zástupce a soud musí ověřit, že souhlas udělily osoby, které jsou oprávněny jednat za tyto právnické osoby.¹¹⁰

Mezi osoby poškozené, jejichž souhlasu je třeba ke schválení narovnání, však nelze zařadit právní nástupce poškozeného. Ustanovení § 310a TrŘ tyto nástupce zcela zřetelně vylučuje z možnosti udělování souhlasu, když stanoví, že práva poškozeného podle § 309 a 311 TrŘ nepřísluší tomu, na koho pouze přešel nárok na náhradu škody nebo na vydání bezdůvodného obohacení. Tím jsou z fyzických osob vyloučeni zejména dědici poškozeného,

¹⁰⁸ SOTOLÁŘ, Alexander a kol. *Alternativní řešení trestních věcí v praxi*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2000, s. 82 – 83, 93.

¹⁰⁹ Tamtéž s. 86 a s. 93.

¹¹⁰ ROZUM, Jan a kol. *Výzkum institutu narovnání*. 1. vydání. Praha: IKSP, 1999, s. 73.

z osob právnických pak zejména pojišťovny, které zaplatily pojistné plnění. Za poškozeného se tedy pro účely řízení o narovnání považuje jen tzv. přímý poškozený.¹¹¹

4.2.3 Prohlášení obviněného o spáchání skutku

Jednou z podmínek, kterou zkoumá státní zástupce, resp. soud před rozhodnutím o schválení narovnání, je prohlášení obviněného, že spáchal skutek, pro který je stíhán. Pouhé samostatné prohlášení bez dalšího však neobstojí. Obsahově musí být zaměřeno ke všem zákonným znakům skutku a musí být v souladu se skutkovými zjištěními, které vyplývají z opatřených důkazů.¹¹² Skutek, pro který je obviněný stíhán, je popsán především v usnesení o zahájení trestního stíhání, a to tak, aby nemohl být zaměněn s jiným, včetně jeho zákonného označení. Přesné označení skutku je vyžadováno i v žalobním návrhu, který je podle § 177 písm. c) TrŘ obligatorní součástí obžaloby. V případech, kdy bylo vedeno zkrácené přípravné řízení a státní zástupce rozhodl o podání návrhu na potrestání podle § 179c odst. 2 písm. a) TrŘ, musí být veškeré skutkové náležitosti patrné již ze samého návrhu. Ten, na rozdíl od obžaloby, neobsahuje odůvodnění, což je deklarováno v § 179d odst. 1 TrŘ.¹¹³

Prohlášení obviněného má význam pouze pro řízení o schválení narovnání. Jestliže ke schválení narovnání nedojde, pak k takovému prohlášení nelze přihlížet jako k důkazu v dalším řízení. Tento zákaz je výslovně stanoven v § 314 TrŘ. Souhlas obviněného nelze pojímat spolu s jeho prohlášením o spáchání skutku jako doznání viny, jelikož je nutné respektovat čl. 6 odst. 2 Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod, který zní: „Každý, kdo je obviněn z trestného činu, se považuje za nevinného, dokud jeho vina nebyla prokázána zákonným způsobem.“ V případě narovnání se tak souhlas obviněného vztahuje pouze na rozhodnutí upustit od dalšího trestního stíhání a v žádném případě neprejudikuje otázku viny.¹¹⁴

K prohlášení, stejně jako k souhlasu s řízením o schválení narovnání, nesmí být obviněný žádným způsobem donucován orgány činnými v trestním řízení ani dalšími osobami (například poškozeným, mediátorem či probačním úředníkem). Vzniknou – li pochybnosti o tom, zda byly tyto úkony učiněny dobrovolně a bez nátlaku, je na místě, aby byly ještě před

¹¹¹ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní řád: Komentář – II. díl*. 6. vydání. Praha: C. H. Beck, 2008, s. 2338 – 2339.

¹¹² SOTOLÁŘ, Alexander a kol. *Alternativní řešení trestních věcí v praxi*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2000, s. 92.

¹¹³ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní řád: Komentář – II. díl*. 6. vydání. Praha: C. H. Beck, 2008, s. 2338.

¹¹⁴ ŠČERBA, Filip. In JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo procesní*. 1. vydání. Praha: Leges, 2010, s. 695.

rozhodnutím příslušného orgánu o schválení narovnání patřičně odstraněny (zejména prostřednictvím výslechu podle § 310 odst. 1 TrŘ).¹¹⁵

4.2.4 Náhrada škody

Nezbytným předpokladem pro schválení narovnání je náhrada škody způsobená trestným činem. Při zjišťování splnění této podmínky se uplatní právní úprava náhrady škody zakotvená v jiných právních předpisech (např. § 420 a násl. ObčZ, § 373 a násl. ObchZ, § 248 a násl. ZPr).¹¹⁶ I u narovnání, podobně jako u podmíněného zastavení trestního stíhání, umožňuje trestní řád tři alternativy splnění této podmínky s ohledem na povahu újmy, a to:

- a) faktickou náhradu škody,
- b) učinění potřebných úkonů k úhradě škody,
- c) jiné odčinění újmy vzniklé trestným činem.

O všech třech formách náhrady škody informuje zpravidla obhájce obviněného. Pokud obviněný není zastoupen obhájcem, je vhodné, aby se o všech možnostech dozvěděl od orgánů činných v trestním řízení. Jiný přístup by mohl limitovat možnost využívání této formy odklonu v praxi.¹¹⁷

V prvním případě se jedná především o náhradu škody v penězích, která bude v praxi nejčastějším a zřejmě i nejjednodušším způsobem. Není však vyloučena ani restituce, tedy uvedení do původního stavu, která může s ohledem na okolnosti případu spočívat například v opravě věci nebo poskytnutí jiné věci namísto věci poškozené či zničené. S odkazem na § 442 odst. 2 ObčZ je uhrazení škody uvedením do předešlého stavu přípustné, požádá – li o to poškozený a je – li to možné a účelné.¹¹⁸

Oproti úpravě podmíněného zastavení trestního stíhání je úprava narovnání, co do otázky náhrady škody, mnohem striktnější. V případě narovnání totiž nepostačí uzavření dohody o náhradě škody mezi obviněným a poškozeným, aniž by byly zároveň učiněny konkrétní kroky k její úhradě, jelikož celá škoda musí být obviněným uhrazena před rozhodnutím o schválení narovnání.¹¹⁹ Toto zpřísnění je odrazem odlišné koncepce narovnání, resp. absencí zkušební doby. S rozhodnutím o schválení narovnání je spojeno rozhodnutí o zastavení trestního stíhání pro daný skutek, které po právní moci vytváří překážku věci

¹¹⁵ SOTOLÁŘ, Alexander a kol. *Alternativní řešení trestních věcí v praxi*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2000, s. 93.

¹¹⁶ ŠÁMAL, Pavel. In MUSIL, Jan a kol. *Kurs trestního práva: Trestní právo procesní*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2007, s. 841.

¹¹⁷ VANTUCH, Pavel. Narovnání v trestním řízení a právo na obhajobu. *Právní rozhledy*, 1998, č. 8, s. 395.

¹¹⁸ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní řád: Komentář – II. díl*. 6. vydání. Praha: C. H. Beck, 2008, s. 2339.

¹¹⁹ MATULA, Vlastimil. Několik poznámek k aplikaci institutu narovnání v trestním řízení. *Trestní právo*, 1999, č. 3, s. 17.

rozhodnutí.¹²⁰ Dle mého názoru se právní úprava tím, že vylučuje možnost uzavřít pouhou dohodu o náhradě škody bez dalších kroků, snaží především předejít problémům a sporům, které by vznikaly, pokud by obviněný po rozhodnutí o schválení narovnání neplnil uzavřenou dohodu.

Další způsob, jak vypořádat škodu, je možnost obviněného učinit potřebné úkony k její úhradě. Za ty se považuje například nahlášení škody jako pojistné události a s tím související poskytnutí potřebné součinnosti nebo složení příslušné finanční částky do soudní úschovy, pokud poškozený nemůže náhradu škody přijmout či není dočasně dosažitelný.

Třetí alternativou je jiné odčinění újmy vzniklé trestným činem. Ta přichází v úvahu u trestných činů, jejichž následkem není škoda v užším slova smyslu, ale újma, kterou nelze vůbec nebo jen velmi obtížně vyjádřit v penězích. Jedná se zde například o trestné činy, jejichž dotčeným objektem je lidská důstojnost, čest, svoboda, soukromí apod. Satisfakce tak může spočívat v osobní pomoci obviněného poškozenému či zveřejnění osobní omluvy v mediálním prostoru.¹²¹

Na rozdíl od podmíněného zastavení trestního stíhání nelze rozhodnout o schválení narovnání, jestliže je obviněný stíhán pro trestný čin, jímž nebyla způsobena škoda či jiná újma, kterou by bylo možné nahradit podle § 309 odst. 1 písm. b) TrŘ.¹²² Pokud zde neexistuje žádný poškozený, není tak nikoho, kdo by vyslovil souhlas s narovnáním a není též nikoho, s kým by obviněný mohl jednat o urovnání narušeného vztahu.¹²³ Narovnání je tak vyloučeno např. u přečinu neoznámení či nepřekažení trestného činu, nedovoleného ozbrojování nebo u maření výkonu úředního rozhodnutí a vykázání.¹²⁴

Tento názor dle mého plně koresponduje s účelem a jádrem tohoto odklonu uvedeným v úvodu této kapitoly, tedy, že veřejný zájem za určitých podmínek účelově ustupuje soukromému zájmu poškozeného. Pokud neexistuje poškozený, neexistuje ani legitimní důvod pro takový ústup.

4.2.5 Vydání bezdůvodného obohacení

Pro vydání bezdůvodného obohacení získaného přečinem platí téměř totéž, co již bylo uvedeno v kapitole 3.2.5. Novela trestního řádu provedená zákonem č. 181/2011 Sb., účinná od 1. 7. 2011, zavedla jako jednu z podmínek pro schválení narovnání povinnost vydat

¹²⁰ § 11 odst. 1 písm. g) TrŘ.

¹²¹ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní řád: Komentář – II. díl*. 6. vydání. Praha: C. H. Beck, 2008, s. 2340.

¹²² Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 25. 9. 2008, sp. zn. 11 Tdo 1202/2008.

¹²³ NEZKUSIL, Jiří. Narovnání jako forma odklonu. *Právník*, 2007, č. 10, s. 1099. Obdobně též CÍSAŘOVÁ, Dagmar a kol. *Trestní právo procesní*. 4. aktualizované a přepracované vydání. Praha: Linde, 2006, s. 709.

¹²⁴ ŠČERBA, Filip. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. 1. vydání. Praha: Leges, 2011, s. 77.

bezdůvodné obohacení získané přečinem nebo učinit jiná vhodná opatření k jeho vydání. To samozřejmě za předpokladu, že k bezdůvodnému obohacení došlo. Na rozdíl od úpravy u podmíněného zastavení trestního stíhání, u narovnání nelze s poškozeným o vydání bezdůvodného uzavřít dohodu bez dalších kroků. Důvod této nuance je stejný jako u náhrady škody.

4.2.6 Složení peněžní částky

Spácháním trestného činu dochází nepochybně k dotčení veřejného zájmu, a to minimálně v obecném požadavku na dodržování práva. Reparace takto dotčeného veřejného zájmu je vtělena do povinnosti obviněného složit na účet soudu nebo v přípravném řízení na účet státního zastupitelství peněžní částku určenou konkrétnímu adresátovi k obecně prospěšným účelům. Dle § 309 odst. 1 písm. d) TrŘ zároveň tato částka nesmí být zřejmě nepřiměřená závažnosti přečinu.

Účel trestního řádu, vyjádřený v § 1 TrŘ, stanovuje povinnost orgánům činných v trestním řízení postupovat tak, aby trestné činy byly náležitě zjištěny a jejich pachatelé podle zákona náležitě potrestáni. Odklon v podobě narovnání je však výjimkou z tohoto ustanovení. Složení finanční částky obviněným je vnímáno jako určitá kompenzace výjimky a naplnění účelu trestního řízení, nikoli jako forma nepřímého trestu.¹²⁵ Tato podmínka však byla po zavedení institutu narovnání nejvíce diskutovaná. Hájit – li se obviněný sám, nejednou chápal složení peněžité částky jako trest, nikoli jako formu reparace veřejného zájmu. Z toho důvodu peněžitou částku na účet nesložil, a proto nemohlo být narovnání schváleno.¹²⁶

Pokud jde o konkrétní výši peněžní částky, zákon výslovně nestanovuje žádná kvantitativní hlediska či vodítka, podle nichž by měla být určena a podle nichž by se posuzovala její přiměřenost. Negativním hlediskem, stanovujícím zásadní mez v úvahu přicházející částky, je klauzule, že se nesmí jednat o plnění zřejmě nepřiměřené závažnosti přečinu. Při jejím určení se tak musí vycházet z individuálních okolností případu.¹²⁷ Určitým nedostatkem právní úpravy je to, že trestní řád nevztahuje výši částky výslovně také k majetkovým poměrům obviněného, což může na první pohled zvýhodňovat majetnější obviněné v přístupu k narovnání. Majetkové poměry jsou nicméně součástí hodnocení dostatečnosti řešení věci.¹²⁸

¹²⁵ SOTOLÁŘ, Alexander a kol. *Alternativní řešení trestních věcí v praxi*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2000, s. 95.

¹²⁶ VANTUCH, Pavel. Narovnání v trestním řízení a právo na obhajobu. *Právní rozhledy*, 1998, č. 8, s. 396.

¹²⁷ NEZKUSIL, Jiří. Narovnání jako forma odklonu. *Právník*, 2007, č. 10, s. 1095 – 1101.

¹²⁸ ŠČERBA, Filip. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. 1. vydání. Praha: Leges, 2011, s. 81.

Na rozdíl od určování příjemce peněžité částky, je samotné stanovení její výše ponecháno pouze na obviněném, resp. s jejím určením může být nápomocen obhájce obviněného. Z důvodu zachování nestrannosti by státní zástupce ani soud neměli z vlastní iniciativy výši peněžité částky určovat. Je však přípustné a zřejmě i praktické, aby státní zástupce či soud naznačili své stanovisko ohledně této otázky, obrátí – li se na ně s formální žádostí či neformálním dotazem obviněný nebo jeho obhájce.¹²⁹ Nebylo by vhodné narovnání neschválit, přestože ostatní podmínky by byly splněny, jen pro rozdílnost představy o výši částky, když tento rozpor by šlo snadno odstranit.¹³⁰ Dle mého názoru tento postup pouze podtrhuje charakter narovnání, který poskytuje poměrně široký prostor pro iniciativu obviněného. V tomto konkrétním případě je mu umožněno, aby výši peněžité částky sám ohodnotil své protiprávní chování a „ocenil“ míru dotčení veřejného zájmu. U narovnání je tak zakotven zcela jiný přístup, než je tomu například podle § 73a odst. 1 TrŘ u přijímání peněžité záruky nahrazující vazbu. Zde výši kauce určuje přímo orgán rozhodující o vazbě.

Pokud jde o určení příjemce peněžité částky k obecně prospěšným účelům, vyžaduje § 311 odst. 2 TrŘ, aby o této osobě došlo k dohodě mezi obviněným a poškozeným. Konkrétní příjemce musí být určen, nepostačovalo by pouhé složení peněžní částky na předem nekonkretizované obecně prospěšné účely.¹³¹ Až do novely trestního řádu, provedené zákonem č. 265/2001 Sb., bylo určení příjemce peněžní částky pouze v dispozici obviněného. Důvodová zpráva k této novele o příčině navržené změny mlčí. Dle mého názoru je však nasnadě, že má být tímto krokem posílena pozice poškozeného a zamezeno obcházení účelu narovnání. Lze si totiž představit, že částky určené na podporu obecně prospěšných účelů mohly putovat k osobám spřízněným s obviněným. Účast poškozeného na výběru příjemce by měla obdobné postupy částečně eliminovat, jelikož jeho případný nesouhlas s osobou příjemce může vést až k odepření jeho souhlasu s narovnáním.¹³²

Pokud k dohodě dojde, je soud dle § 311 odst. 2 TrŘ jejím obsahem vázán. Byť toto ustanovení obsahuje pouze vázanost soudu, je obsahem dohody vázán i státní zástupce v přípravném řízení. Chyba v tomto ustanovení je výsledkem legislativní nedůslednosti. Soud i státní zástupce, jako orgány, které složenou peněžitou částku poukazují konkrétnímu adresátovi, by měli prověřit, zda obviněný není členem, funkcionářem či sponzorem adresáta.

¹²⁹ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní řád: Komentář – II. díl*. 6. vydání. Praha: C. H. Beck, 2008, s. 2342.

¹³⁰ ROZUM, Jan a kol. *Výzkum institutu narovnání*. 1. vydání. Praha: IKSP, 1999, s. 30.

¹³¹ SOTOLÁŘ, Alexander a kol. *Alternativní řešení trestních věcí v praxi*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2000, s. 96 - 97.

¹³² ŠÁMAL, Pavel. In MUSIL, Jan a kol. *Kurs trestního práva: Trestní právo procesní*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2007, s. 854.

Tímto požadavkem se má zamezit tomu, aby obviněný zneužil složenou částku ke svému prospěchu.¹³³

Okruh příjemců je poměrně široce vyjádřen v § 312 odst. 1 TrŘ, který uvádí, že: „Za peněžní částku určenou k obecně prospěšným účelům se považují částky pro obce a jiné právnické osoby se sídlem na území České republiky na financování vědy a vzdělání, kultury, školství, na požární ochranu, na podporu a ochranu mládeže, na ochranu zvířat, na účely sociální, zdravotnické a ekologické, humanitární, charitativní, náboženské pro registrované církve a náboženské společnosti, tělovýchovné a sportovní, a částky odevzdané státu na peněžitou pomoc obětem trestné činnosti.“ Stát jako příjemce peněžité částky na pomoc obětem trestné činnosti byl do tohoto okruhu zařazen novelou trestního řádu provedenou zákonem č. 209/1997 Sb. Spolu s tím byl do § 312 TrŘ vložen druhý odstavec, který stanovil obviněnému povinnost určit z peněžní částky k obecně prospěšným účelům nejméně 50 % státu na peněžitou pomoc obětem trestné činnosti poskytovanou podle zvláštního zákona č. 209/1997 Sb., o poskytnutí peněžité pomoci obětem trestné činnosti. Pro zmíněné účely musí vždy podíl dosahovat alespoň 50 % určené částky, není však vyloučeno ani poukázání celé částky.¹³⁴ Samotný postup pro nakládání se složenou peněžitou částkou, poukázání náhradnímu příjemci či vrácení této částky obviněnému, je upraveno v § 362 TrŘ.

4.2.7 Podmínka dostatečnosti řešení

Toto kritérium se posuzuje srovnáním důsledků standardního trestního řízení s důsledky spojenými se schválením narovnání – zejména z hlediska naplnění účelu trestního řízení.¹³⁵ Dostatečnost řešení věci je posuzováno vzhledem k povaze a závažnosti spáchaného činu, k míře, jakou byl přečinem dotčen veřejný zájem, k osobě obviněného a jeho osobním a majetkovým poměrům.¹³⁶

Závažnost trestného činu je vyjádřena zejména znaky jeho skutkové podstaty, včetně druhu a výměry stanovených sankcí. Zároveň je třeba přihlížet ke všem okolnostem případu. Kritériem posuzovaným u osoby obviněného bude zejména jeho chování před a po činu, psychický stav, zda jde o mladistvého či pachatele ve věku blízkém mladistvému, recidivistu. K osobním a majetkovým poměrům obviněného (finanční situace, zdravotní a rodinný stav,

¹³³ MATULA, Vlastimil. Několik poznámek k aplikaci institutu narovnání v trestním řízení. *Trestní právo*, 1999, č. 3, s. 21.

¹³⁴ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní řád: Komentář – II. díl*. 6. vydání. Praha: C. H. Beck, 2008, s. 2353.

¹³⁵ SOTOLÁŘ, Alexander a kol. *Alternativní řešení trestních věcí v praxi*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2000, s. 97.

¹³⁶ § 309 odst. 1 TrŘ.

sociální a pracovní status) se přihlíží zejména při posuzování přiměřenosti peněžní částky určené k obecně prospěšným účelům. Veřejný zájem není legálně definován, jde o tzv. neurčitý právní pojem. Míra dotčení veřejného zájmu bude záviset na posouzení intenzity zásahu do právem chráněných společenských vztahů a zájmů, tzn., zda došlo k deliktu spíše a převážně narušujícího soukromou sféru poškozeného, aniž by byl zjištěn větší negativní dopad na širší veřejnost, nebo naopak.¹³⁷

4.3 Řízení o schválení narovnání

Řízení o schválení narovnání je v porovnání s řízením o podmíněném zastavení trestního stíhání specifické. Na rozdíl od něj obsahuje usnesení o schválení narovnání vedle výroku o schválení aplikace tohoto odklonu zároveň i výrok o zastavení trestního stíhání obviněného. Nejsou tedy vydávána dvě samostatná usnesení jako u podmíněného zastavení.

4.3.1 Způsob rozhodování

Jak již bylo v předchozích kapitolách nastíněno, rozhodnutí o schválení narovnání a zastavení trestního stíhání je přípustné jak v řízení před soudem, tak v přípravném řízení. Orgánem oprávněným k vydání takového rozhodnutí je soud a státní zástupce. V praxi se objevily argumenty proti tomu, aby státní zástupce rozhodoval o narovnání. Zastánci tohoto stanoviska uvádějí, že narovnání je na rozdíl od podmíněného zastavení trestního stíhání nezvratitelné, konečné rozhodnutí, a že i účinky narovnání jsou oproti podmíněnému zastavení pro obviněného příznivější. Z těchto důvodů by mělo být rozhodování ponecháno pouze soudu. Protiargumentem je, že právě z těchto důvodů jsou pro schválení narovnání stanoveny přísnější kritéria.¹³⁸

K samotnému rozhodnutí je třeba uvést, že jde o fakultativní způsob vyřízení věci, na který není právní nárok. Státní zástupce ani soud nemají povinnost o podnětu k řízení o schválení narovnání rozhodovat. Proto také své zamítavé stanovisko k podnětu nezdůvodňují a pokračují v řízení obvyklým způsobem.¹³⁹

Státní zástupce schvaluje narovnání v přípravném řízení, a to včetně zkráceného přípravného řízení. Je – li vedeno zkrácené přípravné řízení podle § 179a a násl. TrŘ, může státní zástupce věc odložit, rozhodl-li o schválení narovnání, přičemž se použije obdobně § 309 a násl. TrŘ. V tomto směru je odložení věci zásadně odlišné, neboť neobsahuje výrok o zastavení trestního stíhání podezřelého, poněvadž trestní stíhání zde nebylo ještě zahájeno.

¹³⁷ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní řád: Komentář – II. díl*. 6. vydání. Praha: C. H. Beck, 2008, s. 2343.

¹³⁸ VANTUCH, Pavel. Narovnání v trestním řízení a právo na obhajobu. *Právní rozhledy*, 1998, č. 8, s. 400.

¹³⁹ ROZUM, Jan a kol. *Výzkum institutu narovnání*. 1. vydání. Praha: IKSP, 1999, s. 31.

Trestní stíhání se zahajuje až tím, že návrh státního zástupce na potrestání byl doručen soudu. Toto rozhodnutí o odložení věci (na rozdíl od běžného odložení) vytváří podle § 11a písm. a) TrŘ překážku rei iudicatae.¹⁴⁰

Rozhodnutí soudu přichází v úvahu v rámci předběžného projednání obžaloby [(§ 188 odst. 1 písm. f)], při hlavním líčení (§ 223a odst. 1), i mimo hlavní líčení při neveřejném zasedání nebo, považuje – li to předseda senátu za potřebné, ve veřejném zasedání (§ 231 odst. 1, 2). S ohledem na to, že schválení narovnání je přípustné jen tehdy, pokud je obviněný stíhán pro přečin, rozhoduje ve fázi řízení před soudem zpravidla samosoudce. Podle § 314a odst. 1 TrŘ koná samosoudce řízení o trestných činech, na které zákon stanoví trest odnětí svobody, jehož horní hranice nepřevyšuje pět let. Vymezení přečinu však tento okruh trestných činů přesahuje, a proto za předpokladu, že se bude jednat o nedbalostní trestný čin, jehož horní hranici trestní sazby uvedená v trestním zákoníku převyšuje pět let, bude k rozhodování ve věci příslušný senát. Rozhodování senátem přichází v úvahu i tehdy, pokud až na základě senátem provedeného dokazování dojde ke změně právní kvalifikace skutku na trestný čin, o kterém smí konat řízení samosoudce dle § 314a odst. 1 TrŘ. Rozhoduje – li samosoudce, je třeba uvést, že tak může učinit již při přezkoumání obžaloby nebo návrhu na potrestání [(§ 314c odst. 1 písm. a)] a ve veřejném zasedání (§ 314c odst. 2). Na rozdíl od senátu samosoudce obžalobu předběžně neprojednává.¹⁴¹

Zvláštní požadavek vtělil zákonodárce do § 310 odst. 1 TrŘ, a to výslech obviněného a poškozeného před rozhodnutím o schválení narovnání. Jde o výslech sui generis, před jehož započítím musí být oba poučeni o svých právech a o podstatě institutu narovnání. Předmětem výslechu je zejména způsob a okolnosti uzavření dohody o narovnání, zda dohoda o narovnání mezi nimi byla učiněna dobrovolně a zda souhlasí se schválením narovnání. Obviněný je vyslechnut také k tomu, zda rozumí obsahu obvinění a zda si je vědom důsledků schválení narovnání. Součástí výslechu obviněného musí být i prohlášení, že spáchal skutek, pro který je stíhán. Výsledky před schválením narovnání slouží pouze k upřesnění a ověření skutečností významných z hlediska rozhodnutí soudu či státního zástupce, nikoli ke zjištění skutkového stavu věci.¹⁴² Účelem výslechu nesmí být odstranění pochybností ohledně zjištěného skutkového stavu, protože ten je třeba v potřebném rozsahu objasnit jinými důkazy.¹⁴³

¹⁴⁰ ŠÁMAL, Pavel. In MUSIL, Jan a kol. *Kurs trestního práva: Trestní právo procesní*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2007, s. 848 – 849 a 853.

¹⁴¹ ŠČERBA, Filip. In JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo procesní*. 1. vydání. Praha: Leges, 2010, s. 695.

¹⁴² ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní řád: Komentář – II. díl*. 6. vydání. Praha: C. H. Beck, 2008, s. 2346.

¹⁴³ NEZKUSIL, Jiří. Narovnání jako forma odklonu. *Právník*, 2007, č. 10, s. 1105.

Narovnání svým obsahem v podstatě nahrazuje výrok o trestu, a proto se takové rozhodnutí podle § 313 TrŘ eviduje jako skutečnost významná pro trestní řízení podle zvláštního zákona. Tímto zákonem je zákon č. 269/1994 Sb., o Rejstříku trestů. V § 2 odst. 1 tohoto zákona se uvádí, že: „*Rejstřík trestů vede evidenci osob pravomocně odsouzených soudy v trestním řízení a dále evidenci jiných významných skutečností pro trestní řízení, pokud tak stanoví tento nebo jiný zákon. Údaje z evidence slouží pro potřebu trestního, občanskoprávního nebo správního řízení a k prokazování bezúhonnosti.*“¹⁴⁴

4.3.2 Náležitosti rozhodnutí

Rozhodnutí o schválení narovnání a zastavení trestního stíhání má formu usnesení. Jedná se o meritorní rozhodnutí, jímž se řízení končí, a které po právní moci vytváří překážku věci rozhodnuté dle § 11 odst. 1 písm. g) TrŘ. Na usnesení o schválení narovnání a zastavení trestního stíhání se použijí obecné obsahové náležitosti dle § 134 odst. 1 TrŘ a zvláštní náležitosti dle § 311 odst. 1 TrŘ. Výrok musí obsahovat popis skutku, jehož se narovnání týká, jeho právní posouzení a obsah narovnání. Ten zahrnuje výši uhrazené škody nebo škody, k jejíž úhradě byly provedeny potřebné úkony, rozsah bezdůvodného obohacení, který byl vydán nebo k jehož vydání byly provedeny potřebné úkony, případně způsob jiného odčinění újmy vzniklé přečinem. Dále též peněžní částku určenou k obecně prospěšným účelům s uvedením jejího příjemce, včetně částky odevzdané státu na peněžitou pomoc obětem trestné činnosti. Nezbytnou součástí je výrok o zastavení trestního stíhání pro skutek, ve kterém je spatřován přečin, jehož se narovnání týká. Tento výrok musí obsahovat přesný popis skutku s uvedením místa, času způsobu spáchání a dalších okolností tak, aby nemohl být zaměněn s jiným skutkem, a zákonné označení trestného činu, který je v něm spatřován.¹⁴⁵

V odůvodnění by měl soud či státní zástupce vysvětlit, z jakých skutečností a důkazů vycházel, jakým způsobem byly splněny jednotlivé zákonné podmínky a jakými úvahami se při rozhodování řídil. V poučení o opravném prostředku se uvede, které osoby (s ohledem na procesní stádium) jsou oprávněny podat stížnost, v jaké lhůtě, u kterého orgánu a který orgán o ní rozhodne, a dále že stížnost podaná včas a oprávněnou osobou má odkladný účinek.¹⁴⁶

¹⁴⁴ SOVÁK, Zdeněk. In JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou*. 1. vydání. Praha: Leges, 2009, s. 923.

¹⁴⁵ SOTOLÁŘ, Alexander a kol. *Alternativní řešení trestních věcí v praxi*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2000, s. 87.

¹⁴⁶ Tamtéž s. 88.

4.4 Opravné prostředky

4.4.1 Řádné opravné prostředky

Proti usnesení o schválení narovnání a zastavení trestního stíhání připouští trestní řád pouze jeden řádný opravný prostředek - tím je stížnost. Dle § 309 odst. 2 TrŘ je k jejímu podání oprávněn obviněný, poškozený a v řízení před soudem i státní zástupce. Stížnost podaná včas a oprávněnou osobou má odkladný účinek. Na řízení o stížnosti se použije ustanovení § 141 a násl. TrŘ. Stížnost se podává u orgánu, proti jehož usnesení stížnost směřuje, a to do tří dnů od oznámení usnesení. Orgán, proti jehož usnesení stížnost směřuje, může jí sám vyhovět, nedotkne-li se změna původního usnesení práv jiné strany trestního řízení. Nestane – li se tak, rozhodne o stížnosti nadřízený státní zástupce, resp. soud druhého stupně [§ 146 odst. 1 písm. b) a c) TrŘ].

4.4.2 Mimořádné opravné prostředky

Usnesení, kterým bylo schváleno narovnání a zastaveno trestní stíhání, je konečným rozhodnutím ve věci, které po nabytí právní moci vytváří překážku rei iudicatae. Proto v trestním stíhání pro tentýž skutek lze pokračovat jen po zrušení takového rozhodnutí v řízení o mimořádných opravných prostředcích, kterými jsou dle § 266 a násl. TrŘ stížnost pro porušení zákona, dle § 277 a násl. TrŘ obnova řízení a dovolání dle § 256a a násl. TrŘ.

Podání stížnosti pro porušení zákona je vázáno na osobu ministra spravedlnosti, který ji podává u Nejvyššího soudu, který o ní rozhoduje. Stížnost může směřovat proti pravomocnému rozhodnutí soudu nebo státního zástupce, jímž byl porušen zákon nebo které bylo učiněno na podkladě vadného postupu řízení. Ministr ji může podat ve prospěch i neprospěch obviněného. Uvedení, zda je stížnost podávána ve prospěch či neprospěch obviněného, je podle § 267 odst. 1 TrŘ jednou z podstatných náležitostí stížnosti.

Řízení, které skončilo pravomocným usnesení o schválení narovnání je výslovně uvedeno v § 277 TrŘ jako jedno z těch, o kterých může být vedena obnova řízení. Ve vztahu k narovnání nevykazuje případná obnova řízení žádné zvláštnosti. Obdobně jako u výše uvedených opravných prostředků je obnova řízení přípustná jak proti usnesení soudu o schválení narovnání (§ 278 odst. 2), tak proti usnesení státního zástupce (§ 278 odst. 3), a to za předpokladu, že vyšly najevo skutečnosti nebo důkazy dříve neznámé, které by mohly samy o sobě nebo ve spojení se skutečnostmi a důkazy známými už dříve vést k závěru, že důvody k takovému rozhodnutí tu nebyly a že je na místě v řízení pokračovat.

Dovoláním lze napadnout pravomocné rozhodnutí soudu ve věci samé, jestliže soud rozhodl ve druhém stupni a zákon to připouští. Mezi takové rozhodnutí je v § 265a odst. 2

písm. g) TrŘ je zařazeno i usnesení o schválení narovnání. Podat dovolání lze z důvodu, že bylo rozhodnuto o schválení narovnání, aniž byly splněny podmínky pro takové rozhodnutí. Jelikož zákon neumožňuje přímo rozhodnout o schválení narovnání odvolacím soudu,¹⁴⁷ pak usnesení o schválení narovnání lze dovoláním napadnout jen skrze ustanovení § 265a odst. 2 písm. h) TrŘ, nikoli přímo podle písmene g). Dovolání tak směřuje proti rozhodnutí, jímž byl zamítnut nebo odmítnut řádný opravný prostředek proti usnesení o schválení narovnání.

4.5 Narovnání de lege ferenda

4.5.1 Změny související s vládním návrhem novely trestního řádu

Vládní návrh,¹⁴⁸ jehož účinnost je navržena ke dni 1. 7. 2012, mění stávající znění § 309 odst. 1 písm. d) TrŘ tak, že peněžitá částka složená obviněným bude nově určena pouze státu na peněžitou pomoc obětem trestné činnosti. Důvodová zpráva k tomuto návrhu uvádí, že se podle poznatků praxe ukazuje jako problematické specifikovat „obecně prospěšné účely“, a že určování konkrétního adresáta složené peněžité částky je netransparentní. V souvislosti s touto změnou se tak ruší § 311 odst. 2 a celý § 312 TrŘ.

4.5.2 Změny související s rekodifikací trestního řádu

Ve věcném záměru rekodifikace trestního řádu¹⁴⁹ se počítá s tím, že narovnání se bude vztahovat na taxativně vymezené trestné činy, které mají povahu konfliktu mezi obviněným a poškozeným, přičemž vyloučeny budou případy, kdy poškozeným je stát nebo územně samosprávný celek. To zřejmě z toho důvodu, že v těchto případech nejde o poměrování soukromého a veřejného zájmu, ale poměrování dvou zájmů veřejných. Výroky o schválení narovnání a zastavení trestního stíhání budou odděleny tak, aby obviněný mohl v mezidobí splnit vše, k čemu se zavázal.

¹⁴⁷ Takové oprávnění navíc odvolacím soudu nevyplývá z žádného z ustanovení § 253 a násl. TrŘ.

¹⁴⁸ Poslanecká sněmovna parlamentu ČR. Sněmovní tisk č. 510. [online]. Dostupný dne 27. 2. 2012 na <<http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=6&CT=510&CT1=0>>.

¹⁴⁹ Ministerstvo spravedlnosti ČR. Věcný záměr zákona o trestním řízení soudním. [online]. Dostupný dne 27. 2. 2012 na <<http://portal.justice.cz/Justice2/MS/ms.aspx?j=33&o=23&k=4980&d=281460>>.

5 Dohoda o vině a trestu

Zamýšlená novela trestního řádu, předložená Poslanecké sněmovně parlamentu ČR vládním návrhem,¹⁵⁰ jejíž účinnost je navržena k datu 1. 7. 2012, zavádí nový alternativní způsob řešení trestní věci, a to dohodu o vině a trestu.¹⁵¹

Právní úprava této alternativy je navržena do § 175 a a násl. TrŘ. Řízení o dohodě o vině a trestu bude upraveno v § 314o a násl. TrŘ.

Právní úprava zavede možnost státního zástupce sjednat s obviněným za účasti obhájce¹⁵² v rámci přípravného řízení dohodu o vině a trestu (ochranném opatření), kterou následně schválí soud. Zakotvení povinné přítomnosti obhájce může hlavně v počátcích zvýšit využitelnost tohoto institutu, který dosud není v podvědomí laické veřejnosti.¹⁵³ Přítomnost obhájce v přípravném řízení je nezastupitelná z pohledu zajištění práv obviněného. Bez jeho účasti by nebylo možno očekávat, že sám obviněný podá kvalifikovaný návrh trestu, návrh na náhradu škody, vydání bezdůvodného obohacení aj. Na druhou stranu nebude vyžadována jeho přítomnost v řízení před soudem, neboť v tomto řízení již sjednaná dohoda nebude moci být měněna z hlediska dohodnutého trestu a jiných otázek.¹⁵⁴

Dohodu o vině a trestu bude možné sjednat u všech trestných činů, s výjimkou těch, kterými byla způsobena úmyslně smrt, nejde-li o trestný čin zabití (§ 141 TrZ) nebo o trestný čin vraždy novorozeného dítěte matkou (§ 142 TrZ) a některých dalších trestných činů (podle části druhé hlavy IX a XIII TrZ). Podmínkou sjednání dohody bude, že obviněný prohlásí, že se cítí být vinen skutkem, pro který je stíhán.

Soud nebude návrhem na schválení dohody o vině a trestu zcela vázán, může jej odmítnout ze závažných procesních důvodů nebo může dohodu neschválit z důvodu její zřejmé nepřiměřenosti (právní kvalifikace, trest) nebo nesprávnosti (náhrada škody), a vrátit věc usnesením do přípravného řízení. V dalším řízení se ke sjednané dohodě, včetně prohlášení viny obviněným, nebude přihlížet. Soud bude též oprávněn, namísto vrácení věci do přípravného řízení, oznámit své výhrady státnímu zástupci a obviněnému, kteří mohou navrhnout nové znění dohody o vině a trestu.

¹⁵⁰ Poslanecká sněmovna parlamentu ČR. Sněmovní tisk č. 510. [online]. Dostupný dne 27. 2. 2012 na < <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=6&CT=510&CT1=0> >.

¹⁵¹ K vývoji blíže: VANTUCH, Pavel. Dohoda o vině a trestu mezi obviněným a státním zástupcem. *Trestní právo*. 2009, č. 11, s. 5 – 13.

¹⁵² Rozšíření případů nutné obhajoby v § 36 TrŘ.

¹⁵³ KUČERA, Pavel. Několik úvah nad institutem dohody o vině a trestu v českém pojetí. *Trestní právo*. 2009, č. 7 – 8, s. 4.

¹⁵⁴ VANTUCH, Pavel. Nový návrh na dohodu o vině a trestu mezi obviněným a státním zástupcem. *Trestní právo*. 2011, č. 9, s. 6 – 11.

Pokud bude dohoda schválena rozsudkem, soudce vyhotoví zjednodušený písemný rozsudek, který neobsahuje odůvodnění. To proto, že proti rozsudku nebude přípustné odvolání, kromě případu, kdy bude rozsudek v rozporu s dohodou, kterou soudu navrhl státní zástupce.¹⁵⁵

Postavení poškozeného v rámci této alternativy nebude oslabeno, neboť pokud nedojde k dohodě mezi poškozeným a obviněným o náhradě škody (nebo poškozený nebude přítomen), může soud rozhodnout o nárocích poškozeného na základě spisového materiálu.

O dohodě o vině a trestu lze říci prakticky totéž co o trestním příkazu, tedy že nejde o odklon v užším slova smyslu. Jde pouze o alternativu ke standardnímu průběhu trestního řízení, která je zakončena rozsudkem soudu o vině a trestu. Nicméně i od jejího zavedení, tak jako od odklonů, se očekává zrychlení a současně i zjednodušení a zefektivnění trestního řízení. Tato alternativa trestního řízení má samozřejmě i své odpůrce, kteří namítají, že otázka viny a trestu nemůže být předmětem dohody mezi obviněným a orgány činnými v trestním řízení a že podobné dohody jsou nepřipustnou privatizací trestního práva.¹⁵⁶ Vzhledem k současné společensko – politické situaci nelze pominout ani to, že nová právní úprava může nepřímo vytvořit prostor ke korupčním aktivitám jedinců.

¹⁵⁵ Tamtéž s. 12 – 13.

¹⁵⁶ Blíže: MUSIL, Jan. Dohody o vině a trestu jako forma konsenzuálního trestního řízení. *Kriminalistika*. 2008, č. 1, s. 10. PIPEK, Jiří. Oficiální nebo dalekosáhlé privatizované trestní právo. *Právník*. 2000, č. 12, s. 1144 – 1181.

6 Exkurz do slovenské právní úpravy

Slovenské trestní právo prošlo s účinností od 1. 1. 2006 rozsáhlou změnou. Na rozdíl od ČR došlo současně k rekonstrukci obou základní trestní předpisů. Byl přijat zákon č. 300/2005 Z.z., trestný zákon a zákon č. 301/2005 Z.z., trestný poriadok. Základním cílem rekonstrukce trestního poriadku bylo zrychlení, zefektivnění, zjednodušení a zhospodárnění trestního procesu. V naplnění stanoveného cíle hrají odklony významnou roli. Ve slovenském trestním procesu de lege lata se mezi odklony v trestním řízení zařazují podmíněné zastavení trestního stíhání, podmíněné zastavení trestního stíhání spolupracujícího obviněného, smír, dohoda o vině a trestu a trestní příkaz.¹⁵⁷ Pro poslední dva uvedené platí obdobně argumenty uvedené v kapitole 5., resp. kapitole 2.5.3., pro které je nelze považovat za odklony v užším slova smyslu, ale jen jako alternativy ke standardnímu průběhu trestního řízení. Proto dále uvádím jen první tři instituty.¹⁵⁸ Slovenská úprava nezná zvláštní druhy odklonů vztahující se výhradně k řízení proti mladistvým nebo určené pouze pro zkrácené přípravné řízení, což je dáno absencí zvláštního zákona typu ZSM, resp. odlišnou koncepcí tzv. zkráceného vyšetřování.¹⁵⁹

6.1 Podmíněné zastavení trestního stíhání

Podmíněné zastavení trestního stíhání je upraveno v § 216 a § 217 TrP. Podmíněně zastavit trestní stíhání obviněného je možné za splnění následujících podmínek:

- a) spáchání přečinu, na který zákon stanoví trest odnětí svobody, jehož horní hranice trestní sazby nepřevyšuje pět let - tato hranice se vztahuje na úmyslné i nedbalostní trestné činy, jde tedy o přísnější úpravu vzhledem k úpravě české,
- b) obviněný prohlásí, že spáchal skutek, pro který je stíhán a udělí souhlas se způsobem vyřešení věci – v tomto ohledu je naopak přísnější česká úprava, neboť vyžaduje doznání k činu,
- c) náhrada škody,
- d) dostatečnost řešení věci vzhledem k osobě obviněného, jeho dosavadnímu způsobu života a okolnostem případu.

V usnesení o zastavení trestního stíhání se stanoví zkušební doba jeden rok až pět let - oproti české úpravě je tedy vyšší minimální i maximální délka zkušební doby. Shoda právních

¹⁵⁷ KLÁTIK, Jaroslav. Odklon v trestnom konaní ako prostriedok racionalizácie trestnej spravdivosti. *Právny obzor*. 2007, č. 1, s. 58 – 59.

¹⁵⁸ K tomu blíže: BARTOŠOVÁ, Lýdia. Rozsah dokazovania pri využití odklonov v prípravnom konaní. *Trestněprávní revue*. 2007, č. 5, s. 124 – 128.

¹⁵⁹ ŠČERBA, Filip. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. 1. vydání. Praha: Leges, 2011, s. 119.

úprav panuje v možnosti uložit obviněnému v průběhu zkušební doby povinnost dodržovat přiměřená omezení a povinnost vedoucí k tomu, aby vedl řádný život. Obdobná shoda panuje i v otázkách týkajících se běhu zkušební doby a osvědčení se, s tím rozdílem, že fikce osvědčení nastává podle slovenské úprava až uplynutím dvou let od konce běhu stanovené zkušební doby.

Specifikem slovenské právní úpravy je nemožnost aplikace tohoto institutu v případech, kdy byla trestným činem způsobena smrt osoby, nebo kdy je vedeno trestní stíhání pro korupci, anebo kdy je vedeno trestní stíhání proti veřejnému činiteli či zahraničnímu veřejnému činiteli pro trestný čin spáchaný v souvislosti s výkonem jejich pravomocí a jejich odpovědnosti. Česká právní úprava takové výslovné omezení neobsahuje a dle mého názoru tomu ani není zapotřebí. Domnívám se, že pro hodnocení zmíněných případů plně postačí zákonné kritérium dostatečnosti řešení.

6.2 Podmíněné zastavení trestního stíhání spolupracujícího obviněného

Od 1. 1. 2006 se slovenský trestní proces rozšířil o zcela nový institut, kterým je podmíněné zastavení trestního stíhání spolupracujícího obviněného. Podstatou tohoto odklonu je formální dohoda mezi obviněným a prokurátorem (státním zástupcem), podle které se za poskytnutí důkazně relevantních informací, kterými dojde k objasnění trestné činnosti a usvědčení pachatelů, poskytne obviněnému výhoda dočasné beztrestnosti, na kterou by jinak neměl nárok.¹⁶⁰ Podle § 218 odst. 1 TrP, může prokurátor podmíněně zastavit trestní stíhání obviněného, pokud se významnou měrou podílel na objasnění taxativně uvedených trestných činů (trestné činy týkající se korupce, spáchané organizovanou zločineckou skupinou, teroristickou skupinou aj.). Tento postup je umožněn v situacích, kdy zájem společnosti na zjištění a usvědčení pachatelů vymezených trestných činů převyšuje zájem na trestním stíhání obviněného pro takový nebo jiný trestný čin. Nepřípustný je takový postup vůči organizátorovi, návodci a objednateli trestného činu. V rozhodnutí se obviněnému stanoví zkušební doba v rozpětí dvou až deseti let.

Smyslem tohoto institutu není adekvátní společenská reakce na spáchaný čin, nýbrž jde o nástroj, který by měl přispět k efektivnějšímu odhalování organizované kriminality a jiných závažných forem trestné činnosti. Nejedná se tedy o typický odklon dle principů restorativní

¹⁶⁰ KLÁTIK, Jaroslav. Odklon v trestnom konaní ako prostriedok racionalizácie trestnej spravdivosti. *Právny obzor*. 2007, č. 1, s. 61.

justice, byť splňuje základní rysy odklonu – odchýlení od standardu a absenci odsuzujícího rozsudku.¹⁶¹

6.3 Smír

Smír je upraven v §§ 220 - 227 TrP a svým charakterem je ekvivalentní k narovnání. Lze jej uzavřít v řízení o přečinu, na který zákon stanoví trest odnětí svobody, jehož horní hranice trestní sazby nepřevyšuje pět let za podmínky, že obviněný:

- a) prohlásí, že spáchal skutek, pro který je stíhán a udělí souhlas se způsobem vyřešení věci,
- b) nahradí škodu,
- c) složí peněžitou částku na účet soudu či prokuratury, určenou konkrétnímu adresátovi na obecně prospěšné účely, přičemž nejméně 50 % z ní určí na pomoc obětem trestné činnosti,
- d) řešení věci je dostatečné vzhledem k míře dotčení veřejného zájmu, osobě obviněného a jeho majetkovým poměrům.

Nemožnost schválit smír se týká stejných případů jako u podmíněného zastavení trestního stíhání. Podstatný rozdíl od české právní úpravy narovnání spočívá v absenci souhlasu poškozeného. Slovenská úprava je tedy benevolentnější k obviněnému a postavení poškozeného je upostraněno, což nemusí být vzhledem k charakteru případného sporu vždy vhodné. Na druhou stranu je zde větší možnost uplatnit institutu.

¹⁶¹ ŠČERBA, Filip. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. 1. vydání. Praha: Leges, 2011, s. 126.

7 Závěr

V diplomové práci bylo mou snahou rozebrat a srozumitelně popsat problematiku institutů podmíněného zastavení trestního stíhání a narovnání a též některé instituty a otázky související. V úvodní části práce bylo nezbytné vymezit pojem odklonu, jakožto alternativy ke standardnímu průběhu trestního řízení, teoretické vymezení typů odklonů a rámcové zakotvení odklonů v České republice. Za důležitý považuji závěr, že současné pojetí odklonů vyhovuje mezinárodním závazkům a ústavnímu pořádku České republiky.

Jádrem diplomové práce je rozbor platné právní úpravy podmíněného zastavení trestního stíhání a narovnání, přičemž každému z nich je věnována samostatná kapitola. U obou institutů jsem se zaměřil zejména na zákonné předpoklady a podmínky, jež musí být splněny pro jejich aplikaci, a dále na samotné řízení o nich. Při analýze jejich právní úpravy jsem dospěl k závěru, že podmínky aplikace jsou si do jisté míry podobné. Nicméně u těch, u kterých se vyskytla podstatnější odlišnost, jsem se pokusil na ni upozornit.

U institutu narovnání je zjevné, že zákonné podmínky pro aplikaci jsou stanoveny poměrně přísně a že splnění všech může být velmi komplikované. Překážkou v postupu je dle mého názoru zejména neudělení souhlasu poškozeného a složení peněžní částky k obecně prospěšným účelům. Poškození nejsou dostatečně srozuměni s podstatou narovnání, a proto jejich primárním cílem, vedle dosažení náhrady škody, je uložení trestu pachatelů. Poškození jsou tak spíše zastánci represivního přístupu, kteří výhodám narovnání spíše nerozumí nebo rozumět nechtějí. Překážka může být i na straně rozhodujícího orgánu, který má dle své úvahy zhodnotit, zda je i při splnění všech podmínek takový způsob vyřešení věci dostačující. Na rozdíl od podmíněného zastavení zde totiž není prostor (zkušební doba), ve kterém by bylo možné alespoň částečně prověřit „správnost“ rozhodnutí. To vše je doloženo i nízkým počtem takto vyřízených trestních věcí, což dokládá i statistický vývoj uvedený v příloze č. 3. S narovnáním je spojeno i určité nebezpečí nerovného použití, jelikož na jeho schválení mají významný vliv majetkové poměry obviněného.

Opačný trend ve využívání odklonu panuje u podmíněného zastavení trestního stíhání, což je doloženo v příloze č. 2 o poznání vyššími čísly. To je dáno zejména tím, že celý proces aplikace tohoto odklonu je rozdělen do dvou fází – podmíněného zastavení (se současným stanovením zkušební doby) a osvědčení. Podstatnou roli hraje samozřejmě absence souhlasu poškozeného. Správnost rozhodnutí tak může být prověřena v průběhu zkušební doby například uložením přiměřených omezení a povinností. O formě konečného rozhodnutí tak svým způsobem rozhoduje sám obviněný. Přestože jde o ustálený institut, tak jeho potenciál

není zdaleka vyčerpán a existují zde možnosti pro rozšíření jeho použití. Proto kladně hodnotím předložený vládní návrh, který to do budoucna umožní.

Jestliže bylo jedním z hlavních záměrů při zavádění odklonů do českého trestního práva posílit právo na spravedlivý proces tím, že se zrychlí postup při vyřizování trestních věcí, pak lze říci, že jej bylo dosaženo. Statistika z posledních let potvrzuje, že státní zástupce o nich rozhoduje až třikrát častěji než soud.

Příloha č. 1

Přehled vybraných trestných činů, u nichž se nejčastěji aplikuje podmíněné zastavení trestního stíhání – dle počtu známých pachatelů

	2010	2009	2008
Těžké ublížení na zdraví z nedbalosti	465	728	699
Ublížení na zdraví z nedbalosti	312	805	1010
Krádež	316	603	912
Zpronevěra	80	218	303
Podvod	74	368	442
Poškození cizí věci	120	242	284
Výtržnictví	115	372	406

Zdroj: Ministerstvo spravedlnosti ČR. Statistická ročenka kriminality z let 2008 – 2010

[online]. Dostupné dne 2. 3. 2012 na

<<http://portal.justice.cz/justice2/MS/ms.aspx?j=33&o=23&k=3397&d=47145>>.

Příloha č. 2

Statistika počtu trestních věcí vyřízených podmíněným zastavením trestního stíhání v letech 2006 – 2010

	Státní zastupitelství	Soudy
2006	7387	2279
2007	7172	2150
2008	7459	1903
2009	5762	1732
2010	4125	1624

Zdroj: Ministerstvo spravedlnosti ČR. Statistická ročenka kriminality z let 2006 – 2010 a Statistický přehled soudních agend z let 2006 – 2010 [online]. Dostupné dne 2. 3. 2012 na <<http://portal.justice.cz/justice2/MS/ms.aspx?j=33&o=23&k=3397&d=47145>>.

Příloha č. 3

Statistika počtu trestních věcí vyřízených narovnáním v letech 2006 – 2010

	Státní zastupitelství	Soudy
2006	38	168
2007	78	121
2008	148	90
2009	182	87
2010	158	79

Zdroj: Ministerstvo spravedlnosti ČR. Statistická ročenka kriminality z let 2006 – 2010 a Statistický přehled soudních agend z let 2006 – 2010 [online]. Dostupné dne 2. 3. 2012 na <<http://portal.justice.cz/justice2/MS/ms.aspx?j=33&o=23&k=3397&d=47145>>.

Seznam použitých zdrojů

Knižní zdroje:

- CÍSAŘOVÁ, Dagmar a kol. *Trestní právo procesní*. 4. aktualizované a přepracované vydání. Praha: Linde, 2006. 871 s.
- JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou*. 1. vydání. Praha: Leges, 2009. 1216 s.
- JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo procesní*. 1. vydání. Praha: Leges, 2010. 784 s.
- JELÍNEK, Jiří a kol. *Rozhodnutí ve věcech trestních*. 2. aktualizované a přepracované vydání. Praha: Leges, 2008. 368 s.
- JELÍNEK, Jiří, HERCZEG, Jiří. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob: Komentář s judikaturou*. 1. vydání. Praha: Leges, 2012. 208 s.
- KARABEC, Zdeněk. *Restorativní justice*. 1. vydání. Praha: IKSP, 2003. 143 s.
- KOTULAN, Petr a kol. *Výzkum institutu podmíněného zastavení trestního stíhání*. Praha: IKSP, 2006. 81 s.
- KUČHTA, Josef, VÁLKOVÁ, Helena. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2005. 544 s.
- MUSIL, Jan a kol. *Kurs trestního práva: Trestní právo procesní*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2007. 1166 s.
- ROZUM, Jan a kol. *Výzkum institutu narovnání*. 1. vydání. Praha: IKSP, 1999, 162 s.
- SOTOLÁŘ, Alexander a kol. *Alternativní řešení trestních věcí v praxi*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2000. 468 s.
- STRÍŽ, Igor a kol. *Trestní zákoník a trestní řád: průvodce trestněprávními předpisy a judikaturou – 2. díl*. 1. vydání. Praha: Linde, 2010. 1184 s.
- ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní řád: Komentář – II. díl*. 6. vydání. Praha: C. H. Beck, 2008. s. 1503 – 3011.
- ŠČERBA, Filip. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. 1. vydání. Praha: Leges, 2011. 416 s.

Články v odborných časopisech:

- BARTOŠOVÁ, Lýdia. Rozsah dokazovania pri využití odklonov v prípravnom konaní. *Trestněprávní revue*. 2007, č. 5, s. 124 – 128.

- CÍSAŘOVÁ, Dagmar, ČÍŽKOVÁ, Johana. Několik poznámek k otázce narovnání jako zvláštního způsobu řízení, ratio legis a vztah k předpisům práva občanského. *Trestní právo*, 1998, č. 6, s. 9 – 13.
- FASTNER, Jindřich. Ještě k podmíněnému zastavení trestního stíhání. *Bulletin advokacie*, 1995, č. 1, s. 40 – 43.
- KARABEC, Zdeněk. Možnosti sankční politiky. *Kriminalistika*. 2001, roč. 34, č. 3, s. 161 – 174.
- KLÁTIK, Jaroslav. Odklon v trestnom konaní ako prostriedok racionalizácie trestnej spravodlivosti. *Právny obzor*. 2007, č. 1, s. 53 – 64.
- KUČERA, Pavel. Několik úvah nad institutem dohody o vině a trestu v českém pojetí. *Trestní právo*. 2009, č. 7 – 8, s. 3 – 5.
- MATULA, Vlastimil. Několik poznámek k aplikaci institutu narovnání v trestním řízení. *Trestní právo*, 1999, č. 3, s. 17 – 24.
- MUSIL, Jan. Dohody o vině a trestu jako forma konsenzuálního trestního řízení. *Kriminalistika*. 2008, č. 1, s. 10.
- NEZKUSIL, Jiří. Narovnání jako forma odklonu. *Právník*, 2007, č. 10, s. 1095 – 1109.
- SOTOLÁŘ, Alexander. K některým specifikům uplatnění zvláštních způsobů řízení v trestních věcech mladistvých. *Trestněprávní revue*. 2004, roč. 3, č. 3, s. 65 – 74.
- SUCHÝ, Oldřich. Odklon v trestním řízení. *Právník*. 1991, č. 3, s. 248 – 255.
- ŠČERBA, Filip. Odklon jako sankční opatření. *Trestněprávní revue*. 2009, roč. 8, č. 2, s. 33 – 36.
- ŠČERBA, Filip. K právní úpravě odklonů uplatňovaných v řízení proti mladistvým. *Trestní právo*. 2005, č. 5, s. 16 – 25.
- TERYNGEL, Jiří. K některým otázkám podmíněného zastavení trestního stíhání. *Bulletin advokacie*. 1995, č. 9, s. 23 – 30.
- VANTUCH, Pavel. Podmíněné zastavení trestního stíhání a právo na obhajobu. *Právní rozhledy*. 1997, roč. 5, č. 8, s. 393 – 401.
- VANTUCH, Pavel. Narovnání v trestním řízení a právo na obhajobu. *Právní rozhledy*, 1998, č. 8, s. 393 – 402.
- VANTUCH, Pavel. Dohoda o vině a trestu mezi obviněným a státním zástupcem. *Trestní právo*. 2009, č. 11, s. 5 – 13.
- VANTUCH, Pavel. Nový návrh na dohodu o vině a trestu mezi obviněným a státním zástupcem. *Trestní právo*. 2011, č. 9, s. 4 - 14.

Právní předpisy, mezinárodní smlouvy:

- Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže), ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 257/2000 Sb., o Probační a mediační službě, ve znění pozdějších předpisů
- Zákona č. 269/1994 Sb., o Rejstříku trestů, ve znění pozdějších předpisů
- Zákona č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim
- Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České Republiky, ve znění pozdějších předpisů
- Usnesení č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky, ve znění pozdějších předpisů
- Sdělení č. 209/1992 Sb., o sjednání Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a Protokolů na tuto Úmluvu navazujících
- Vyhláška č. 120/1976 Sb., o Mezinárodním paktu o občanských a politických právech
- Zákon č. 301/2005 Z.z., trestný poriadok, ve znění pozdějších předpisů

Judikatura:

- Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 25. 6. 2003, sp. zn. 6 Tdo 505/2003
- Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 25. 9. 2008, sp. zn. 11 Tdo 1202/2008
- Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 3. 11. 2010, sp. zn. 3 Tdo 1287/2010
- Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 5. 1. 2011, sp. zn. 3 Tdo 1611/2010
- Usnesení Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 31. 10. 1994, sp. zn. 4 To 693/94
- Usnesení Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 20. 3. 1997, sp. zn. 4 To 183/97
- Usnesení Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 25. 9. 1997, sp. zn. 4 To 770/97
- Usnesení Krajského soudu v Ostravě ze dne 22. 1. 1996, sp. zn. 3 To 21/96

Internetové zdroje:

- www.psp.cz
- <https://wcd.coe.int>
- <http://portal.justice.cz>
- www.mvcr.cz
- <http://jaspi.justice.gov.sk>

Shrnutí

Tato diplomová práce pojednává o podmíněném zastavení trestního stíhání a narovnání jako formách odklonů trestního řízení. Snahou této práce je analyzovat a srozumitelně popsat platnou právní úpravu těchto institutů v České republice.

Diplomová práce je členěna do pěti obsahových kapitol, které jsou dle požadavků rozebíraného tématu dále členěny do podkapitol.

Úvodní část práce je zaměřena na teoretické vymezení odklonů, jednotlivé typy odklonů a na pojetí restorativní justice. Dále je v této části popsáno zakotvení odklonů v České republice, ústavněprávní konformnost a jednotlivé druhy odklonů.

Jádrem diplomové práce jsou dvě kapitoly, samostatně pojednávající o podmíněném zastavení trestního stíhání a o narovnání. V obou kapitolách jsou jednotlivě rozebrány zákonné podmínky pro užití odklonů a řízení o nich, včetně opravných prostředků. Obě rovněž obsahují návrhy de lege ferenda.

Samostatná kapitola je věnována institutu dohody o vině a trestu, který má být do českého trestního řádu zaveden vládou navrženou novelou. Tento institut je zaváděn po vzoru zahraničních právních úprav a zkušeností, a má zejména odlehčit zatížení soudů. Podmínky aplikace jsou uvedeny v této kapitole.

Závěrečná kapitola je věnována slovenské právní úpravě odklonů v trestním řízení. Jsou v ní uvedeny jednotlivé druhy odklonů a rovněž je zde stručné srovnání s právní úpravou českou.

Summary

This diploma thesis deals with a Conditional Discontinuance of the Criminal Prosecution and Settlement as diversions of criminal proceedings. The aim of this work is to analyze and comprehensively describe the legal regulation of these institutes in the Czech Republic.

The thesis is divided into five substantive chapters, which are further divided into subsections, depending on the topic.

The introductory part is focused on the theoretical definition of diversions, different types of diversions and on the concept of restorative justice. Further in this section is described the introduction of diversions in the Czech Republic, constitutional conformity and individual types of diversions.

The core of the thesis are two chapters, dealing with a Conditional Discontinuance of the Criminal Prosecution and Settlement. In both chapters are individually discussed the legal requirements for the use of diversions and management of them, including appeals. Both also contain proposals on legal aspects.

A separate chapter is devoted to institute an agreement on guilt and punishment to be in the Czech Code of Criminal Procedure introduced by government proposal. This institute is being implemented along the lines of foreign laws and experience, and should lighten the burden of courts. Conditions for application are listed in this chapter.

The final chapter is devoted to Slovak legislation of diversions in criminal proceedings. Therein various kinds of diversions and also there is a brief comparison with the Czech legislation.

Klíčová slova

Přečin

Odklon

Podmíněné zastavení trestního řízení

Narovnání

Dohoda o vině a trestu

Trestní příkaz

Trestní řízení

Přípravné řízení

Keywords

Misdemeanor

Diversion

Conditional Discontinuance of the Criminal Prosecution

Settlement

Plea bargaining

Criminal order

Criminal proceedings

Preliminary criminal proceedings